

T.C.
MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ENDÜSTRİ ÜRÜNLERİ TASARIMI ANABİLİM DALI
ENDÜSTRİ ÜRÜNLERİ TASARIMI YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEHİR MOBİLYASI TASARIMININ TEMEL İLKELERİ

Ahmet Çetin EYÜP

DANIŞMAN: Prof. İlhan ERHAN

İSTANBUL-ARALIK 2003

133158

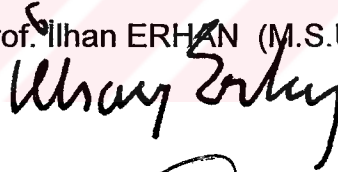
Ahmet Çetin Eyüp tarafından hazırlanan “Şehir Mobilyası Tasarımının Temel İlkeleri ” adlı araştırmanın Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Tez Danışmanı

Prof. İlhan ERHAN

Bu çalışma Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Ürünleri Tasarımı Anabilim Dalı, Endüstri Ürünleri Tasarımı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. İlhan ERHAN (M.S.Ü.)

Jüri Üyesi : Prof. Önder RÜCÜKERMAN (M.S.Ü.)

Jüri Üyesi : Prof. Nuran YENER (M.S.Ü.)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VI
SUMMARY	VII
ŞEKİL LİSTESİ	VIII
RESİM LİSTESİ	IX
GİRİŞ	XIV

BÖLÜM 1. ŞEHİR MOBİLYALARI TASARIMI, GELİŞİMİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ 1

1.1	ŞEHİR MOBİLYASININ TANIMI	1
1.2	KENTSEL MEKAN KAVRAMI VE ŞEHİR MOBİLYALARININ ÇEVRE İLE İLİŞKİLERİ	2
1.2.1	Kentsel Mekan Türleri ve Şehir Mobilyaları	6
1.3	ŞEHİR MOBİLYALARININ GELİŞİMİ	13
1.4	ENDÜSTRİ ÜRÜNLERİ AÇISINDAN ŞEHİR MOBİLYALARININ KAPSAMI VE SINIRLARI	15
1.5	ŞEHİR MOBİLYALARININ İŞLEVLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI	20

BÖLÜM 2. KULLANICI İLİŞKİLERİ AÇISINDAN ŞEHİR MOBİLYASI TASARIMININ TEMEL İLKELERİ 25

2.1	ENDÜSTRİ TASARIMINDA TASARIM ÖLÇÜTLERİ	25
2.2	ŞEHİR MOBİLYALARI AÇISINDAN TASARIM İLKELERİ	31
2.2.1	Şehir Mobilyalarında Görsel Uyum	31
2.2.2	Şehir Mobilyalarında Okunabilirlik ve Algınabilirlik	34
2.2.3	Şehir Mobilyalarında Sürdürülebilirlik	39
2.2.4	Çevre Dostu ve Geri Dönüşümlü Şehir Mobilyaları Tasarımı	42
2.2.5	Şehir Mobilyalarında Standartlar ve Normlar	47
2.2.6	Kullanıcı Güvenliği ve Şehir Mobilyaları	50

2.2.7	Vandalizm ve Şehir Mobilyaları	52
2.2.8	Şehir Mobilyalarında Modülerizm	58
2.2.9	Kent Kimliği ve Şehir Mobilyaları	61
2.2.9.1	Alan Çalışması; Kıyı Balıkçıları İçin Kent Mobilyası	66
SONUÇ		82
KAYNAKÇA		

ÖZET

Araştırmamız; ürün kullanıcısı olarak bireyin, içinde bulunduğu ve onu kullandığı çevreyle olan ilişkilerinin incelenmesi; bugünün ve yarının tasarımcılarına, şehir mobilyalarının tasarlama işleminde kullanabilecekleri "Temel ilke" ve "Tasarım Ölçütleri"nin belirlenmesini içermektedir.

Bu bağlamda, şehir mobilyalarına ilişkin genel tanım ve kavramların yanı sıra, kullanıcı ilişkileri açısından, şehir mobilyası tasarımına ilişkin temel ilke ve ölçütler irdelenmektedir.

Çalışma; giriş, iki ana bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır.

Girişte; konunun ele alınış nedeni, işleniş biçimi ile izlenen yol ve yöntem açıklanmaktadır.

Birinci bölümde, "Şehir Mobilyaları Tasarımının, Gelişimi ve Değerlendirmesi" başlığı altında; şehir mobilyasına ilişkin tanımlar, gelişimi, kapsamı, tasarım açısından değerlendirilmesi ve sınıflandırması, konularını içermektedir.

İkinci bölümde, Endüstri Ürünleri Tasarımında, şehir mobilyaları açısından kullanıcı ve çevre ilişkileri gözetilerek, şehir mobilyaları tasarımını etkileyen; fiziksel, iletişimsel, toplum bilimsel ve kültürel ölçütlere yer verilmektedir.

Sonuç bölümünde, araştırmamız sonucunda ortaya çıkan bulgu ve değerlendirmelere yer verilmektedir.

Summary

This research consists of, the examination of individual as a product user and the environment he is in and his relations with it, and determining the “basic principles” and “design criteria” in designing urban furniture for today’s and tomorrow’s designers.

In this respect, apart from the general definition and concept related with urban furniture, basic principles and criteria related with urban furniture design is scrutinized in connection to the user.

There is an introduction, two main parts and a conclusion in this study.

In the introduction part, the reason why this subject is chosen, how it is processed and the method used, is explained.

In the first part under the heading of Development and Assessment of Urban Furniture Design; there are subjects such as definitions, development, scope, design classification and assessment related with urban furniture.

In the second part, by taking into consideration the user and environmental relations regarding urban furniture influencing the urban furniture design; in industrial product design physical, communicative, sociological and cultural criteria is given place.

In the final part, discoveries and assessments that came to light as a result of the research is given place.

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	Kentsel mekan türleri ve şehir mobilyalarının yer aldığı alanlar.....	6
Şekil 2	Kentsel mekan türleri ve buna bağlı olarak gelişen şehir mobilyaları.....	8
Şekil 3	Dış kullanım alanları ve dolaşım kanallarında kullanılan şehir mobilyaları.....	11
Şekil 4	Endüstri tasarımı bir çevre tasarımı disiplini.....	16
Şekil 5	Kentsel öğelerin üretim yöntemine göre kapsam ve sınırları.....	17
Şekil 6	Tasarımın sınırlarını oluşturan tasarım kısıtlamaları.....	29
Şekil 7	Şehir mobilyaları tasarımının sınırlarını oluşturan tasarım kısıtlamaları.....	30
Şekil 8	Renk bileşimlerin derecelendirilmesi.....	37
Şekil 9	Paralel olan çizgiler, karelerin konumlarından dolayı eğriler olarak algılanmaktadır.....	38
Şekil 10	Merkezde bulunan dairelerin çapları eşit olmasına rağmen etrafındaki diğer daireler nedeniyle farklı algılanmaktadır.....	38
Şekil 11	Vandal davranışların etkenleri.....	55

RESİM LİSTESİ

Resim 1	Telefon	9
Resim 2	Umumi Tuvalet, Paris - Fransa	9
Resim 3	Bank	9
Resim 4	İskele Babası	9
Resim 5	Bakım Kapağı, İngiltere	9
Resim 6	Çöp, Avustralya	9
Resim 7	Rüzgar Jeneratörü, Barselona – İspanya	18
Resim 8	Rüzgar Jeneratörü, Barselona – İspanya	18
Resim 9	Satış birimi, Serdar Karaveş (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2001	18
Resim 10	Satış birimi, Serdar Karaveş (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2001	18
Resim 11	Cankurtaran Kulesi, Barselona – İspanya	18
Resim 12	Deniz Feneri, North Breakwater – ABD.	18
Resim 13	Deniz Feneri, North Rear Range - İrlanda	18
Resim 14	Gözlem Balonu, Kadıköy – İstanbul	19
Resim 15	Saat Kulesi, Dolmabahçe – İstanbul	19
Resim 16	Saat Kulesi, Konak – İzmir	19
Resim 17	Yel değirmeni, Hollanda	19
Resim 18	Sabit Pazar, Tamer Aktaş (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 1987	19
Resim 19	Rögar kapağı, Mauk Design, San Francisco – ABD	32
Resim 20	Banklar, Prag – Polonya	32
Resim 21	Aydınlatma ürünü	32
Resim 22	Bank ve aydınlatma ürünü	32
Resim 23	Telefon kulübesi, İskoçya	32
Resim 24	Telefon kulübesi ve posta kutusu, İrlanda	32
Resim 25	Otoyol bariyeri, (Form, 1995, sayı 151, sayfa109)	35
Resim 26	Trafik işareti	35
Resim 27	Telefon, Taşkın Esin (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2000	35
Resim 28	Telefon, Mehmet Yeşilbağ (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 1991	35
Resim 29	Çöp birimi, Kanada	35

Resim 30	Bildirişim panosu	35
Resim 31	Çöp birimi, Öykü Köymen (MSÜ. End. Tas. Arşivi)	35
Resim 32	Tırmanma elemanı, (Form, 1999, sayı 165, sayfa 90).....	41
Resim 33	Kum Havuzu, (Form, 1999, sayı 165, sayfa 90)	41
Resim 34	Çocuk oyun elemanları, (Form, 1999, sayı 165, sayfa 90)	41
Resim 35	Devingen oyun elemanı, (Form, 2000, sayı 176, sayfa 134)	41
Resim 36	Devingen oyun elemanı, (Form, 1999, sayı 165, sayfa 90)	41
Resim 37	Bank (gündüz), Ortaköy – İstanbul	41
Resim 38	Bank (gece), Ortaköy - İstanbul	41
Resim 39	Otobüs Durağı, Emre Ayden (MSÜ. End. Tas. Arşivi)	41
Resim 40	Otobüs Durağı (Alüminyum), ...	44
Resim 41	Telefon Kulübesi, Düseldorf – Almanya 1985	44
Resim 42	Geri Dönüşüm Birimler, Kanada	44
Resim 43	Umumi Tuvalet, Almanya	44
Resim 44	Çöp birimi, Gökçe Akan (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2002	44
Resim 45	Çöp birimi, ...	45
Resim 46	Çöp birimi,	45
Resim 47	Küllük, Kanada	45
Resim 48	Geri dönüşüm birimi, (Form, 1995, sayı 152, sayfa 29)	45
Resim 49	Geri dönüşüm birimi, (Form, 1995, sayı 152, sayfa 29)	45
Resim 50	Geri dönüşüm birimi, (Form, 1995, sayı 152, sayfa 29)	45
Resim 51	Telefon, Attila Öksüz (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2001	48
Resim 52	Telefon, Attila Öksüz (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2001	48
Resim 53	Turnike, Erhun Moldur (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 1992	48
Resim 54	Turnike, Erhun Moldur (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 1992	48
Resim 55	Telefon, Tengüz Ünsal (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 1985	48
Resim 56	Telefon, Nihal Özben (MSÜ. End. Tas. Arşivi)	48
Resim 57	Oturma birimi, Asım Tahran (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2000 ..	59
Resim 58	Oturma birimi, Asım Tahran (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2000	59
Resim 59	Bildirişim birimi, Altan Atik (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2000	59
Resim 60	Bildirişim birimi, Altan Atik (MSÜ. End. Tas. Arşivi) 2000	59

Resim 61	Tren İstasyonu (Berlin), (Form, 1996, sayı 153, sayfa 48) ...	60
Resim 62	Tren İstasyonu (Berlin), (Form, 1996, sayı 153, sayfa 48)	60
Resim 63	Modüler Otobüs Durağı, Hüseyin Kurtuluş, 1985	60
Resim 64	Modüler Otobüs Durağı, Hüseyin Kurtuluş, 1985	60
Resim 65	Telefon Kulübesi, İskoçya	63
Resim 66	Telefon Kulübesi, Finlandiya	63
Resim 67	Telefon Kulübesi, İsviçre	63
Resim 68	Telefon Kulübesi, Slovenya	63
Resim 69	Telefon Kulübesi, Amsterdam – Hollanda	63
Resim 70	Telefon Kulübesi, Tahiti	63
Resim 71	Telefon Kulübesi, Japonya	63
Resim 72	Telefon Kulübesi, Paris – Fransa	63
Resim 73	Telefon Kulübesi, Avustralya	63
Resim 74	Telefon Kulübesi, Almanya	64
Resim 75	Telefon Kulübesi, Çin	64
Resim 76	Telefon Kulübesi, Almanya	64
Resim 77	Telefon Kulübesi, Chicago - ABD	64
Resim 78	Telefon Kulübesi, İrlanda	64
Resim 79	Telefon Kulübesi, İngiltere	64
Resim 79	Tolga Türk 05:21 (Eskiz Sınavı Paftası).....	69
Resim 80	Tolga Türk 05:21 (Eskiz Sınavı Paftası)	69
Resim 81	Kerem Khan Galata (Eskiz Sınavı Paftası)	69
Resim 82	Hasan Ağar Tudd (Eskiz Sınavı Paftası)	69
Resim 83	Hasan Ağar Tudd (Eskiz Sınavı Paftası)	69
Resim 84	Deniz Kireç Fishism (Eskiz Sınavı Paftası).....	70
Resim 85	Sezen Haskatar Virgül (Eskiz Sınavı Paftası)	70
Resim 86	Gökçe Akan TT (Eskiz Sınavı Paftası)	70
Resim 87	Onursal Gülistanoğlu, Fiş-Fiş (Eskiz Sınavı Paftası).....	71
Resim 88	Yener Altıparmakogulları, Teğet (Eskiz Sınavı Paftası)	71
Resim 89	Hande Başak Guzi (Eskiz Sınavı Paftası)	71
Resim 90	Cemal Eklemezer Otur-Geç (Eskiz Sınavı Paftası)	71
Resim 91	Nurullah Kaya Eğer (Eskiz Sınavı Paftası).....	72

Resim 92	Nurullah Kaya	Eğer	(Eskiz Sınavı Paftası)	72
Resim 93	Yalım Alatlı	Paluk	(Eskiz Sınavı Paftası)	72
Resim 94	Yalım Alatlı	Paluk	(Eskiz Sınavı Paftası)	72
Resim 95	Beşir Erdem	Stul	(Eskiz Sınavı Paftası)	72
Resim 96	Emre Tanrıverdi	Çakii	(Eskiz Sınavı Paftası).....	73
Resim 97	Emre Tanrıverdi	Çakii	(Eskiz Sınavı Paftası)	73
Resim 98	Şenay Nuhoğlu		(Eskiz Sınavı Paftası)	73
Resim 99	Erhan Gülen	B-1	(Eskiz Sınavı Paftası).....	74
Resim 100	Kerem Yağız	Çapari	(Eskiz Sınavı Paftası)	74
Resim 101	Aydın Taşdelen	Balıkçı	(Eskiz Sınavı Paftası)	74
Resim 102	Cihat İçil	Sefa	(Eskiz Sınavı Paftası).....	75
Resim 103	Gizem Durakoğlu	Kalkan	(Eskiz Sınavı Paftası)	75
Resim 104	İsmail Efe	Shershield	(Eskiz Sınavı Paftası)	75
Resim 105	A.Selami Çifter	Köprü	(Eskiz Sınavı Paftası).....	76
Resim 106	Selvi Arslan	Köprü	(Eskiz Sınavı Paftası)	76
Resim 107	Deniz Ürgün	Çapari	(Eskiz Sınavı Paftası)	76
Resim 108	Onur Kara	Suret	(Eskiz Sınavı Paftası).....	77
Resim 109	Önder Ay	K 3	(Eskiz Sınavı Paftası)	77
Resim 110	Feray Saral	Balıkavı	(Eskiz Sınavı Paftası)	77
Resim 111	Şenol Arslan	Simetri	(Eskiz Sınavı Paftası)	77
Resim 112	Haluk Eyüboğlu	Boat	(Eskiz Sınavı Paftası)	77
Resim 113	Murat Karagöz	TNT	(Eskiz Sınavı Paftası)	77
Resim 114	Barış Polat	Constantin	(Eskiz Sınavı Paftası)	77
Resim 115	Ceyhun Akın	Keyif	(Eskiz Sınavı Paftası).....	78
Resim 116	Barış Dokuzer	Lform	(Eskiz Sınavı Paftası)	78
Resim 117	Filiz Kurşun	Dolphin	(Eskiz Sınavı Paftası)	78
Resim 118	Sema Soykut	Fish Station	(Eskiz Sınavı Paftası)	78
Resim 119	Sema Soykut	Fish Station	(Eskiz Sınavı Paftası)	78
Resim 120	Bade Ekici	Daphne	(Eskiz Sınavı Paftası).....	79
Resim 121	Yavuz Yılmaz	Dalga	(Eskiz Sınavı Paftası)	79
Resim 122	Ceyda Uysal	Kuytu	(Eskiz Sınavı Paftası)	79
Resim 123	Onur Güvenç	Tutar	(Eskiz Sınavı Paftası)	79

Resim 124	Gökçen Eke	Whale	(Eskiz Sınavı Paftası)	79
Resim 125	Aslıhan Yılmaz	Kılçıkkit	(Eskiz Sınavı Paftası).....	80
Resim 126	Shahrokh Dazdary	Tekne	(Eskiz Sınavı Paftası)	80
Resim 127	Uğraş Akpınar	Balıkçı Teknesi	(Eskiz Sınavı Paftası)	80
Resim 128	Sevcan Yıldız	Dayan	(Eskiz Sınavı Paftası)	80
Resim 129	Özcan Deniz	Ribar	(Eskiz Sınavı Paftası).....	81
Resim 130	Özcan Deniz	Ribar	(Eskiz Sınavı Paftası)	81
Resim 131	Nihan Parmaksızoğlu, Kuyruk		(Eskiz Sınavı Paftası)	81
Resim 132	Ahmet Kılıç	Fishing	(Eskiz Sınavı Paftası)	81

GİRİŞ

Araştırma konumuz; "Şehir Mobilyası Tasarımının Temel İlkeleri" olarak saptanmıştır. Bu konuyu ele almamızın nedeni; şehir mobilyasına ilişkin genel tasarım sorunlarının yanısıra, şehir kapsamında düşünüldüğünde; kamusal alandaki bu öğeleri, kullanıcılar sosyal birer birey olarak kullanmaktadırlar. Kamusal alandaki çeşitli sosyal gruptan farklı kişilerin kullandığı bu öğeler, kendine özgü sorunları ortaya çıkarmaktadır.

Aynı zamanda kent, yaşayan bir organizma gibidir. Özellikle günümüzde sürekli devinip değişmektedir. Şehir mobilyası bir yandan kullanıcılarının pratik gündelik etkinliklerinde şehir içindeki yaşamını kolaylaştırma işlevini karşılarken, diğer yandan bir bütün ve onun alt birimleri olarak bu değişim içinde şehir mobilyasının sosyo-kültürel işlevleri ve kimliği önem kazanmaktadır.

Konunun ele alış nedeni:

Şehir mobilyaları, endüstri ürünleri tasarımının konuları içinde önemli bir yer alır. Endüstri ürünleri tasarımcıları tarafından proje konusu olarak sıklıkla ele alınır. Şehir mobilyalarının tasarlanmasında yukarıda açıkladığımız çok yönlü sorunlar açısından konunun önemi ile karşılaştırıldığında göreceli olarak yeterli literatür bulunmamaktadır. Ayrıca bu konuda yapılan çalışmalar hakkında; şehir ölçeği, organizasyon güçlükleri ve değişimler sonucu ortaya çıkan tasarım sorunları bağlamında yeterli bilimsel verilerin olmaması bu çalışmanın ele alınmasında etken oldu.

Kentsel alanlar, içindeki beşeri eylemlerden (sosyal, kültürel, politik, dinsel, ticari, v.b.) dolayı çok yönlüdür. Kentsel alan öğelerinden, Endüstri ürünleri tasarımının konuları arasında önemli bir yer alan şehir mobilyaları bu beşeri eylemlerle etkileşim içindedir. Dolayısıyla şehir mobilyalarının eksikliği ya da yetersizliği, sadece kent yaşamını zorlaştırmakla kalmayıp, sosyo-psikolojik

sorunlardan kültür yozlaşmasına kadar, maddi ve manevi sonuçlar doğururlar.

Bu açıdan araştırmamızda, Şehir mobilyaları tasarımında göz önünde bulundurulması gereken temel ilke ve kriterleri saptamada yardımcı olması amaçlanmaktadır. Şehir mobilyaları tasarımında temel ilkeleri ortaya koyarak, bu konudaki bilgi birikimine ve dolayısıyla uygulama alanlarına katkıda bulunması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Endüstri rnleri Tasarımının çok disiplinli bir alan olması ve özellikle konumuz açısından bir evre disiplininin konusu olması nedeniyle endüstri ürünleri tasarımı alanıyla, Şehircilik alanının arayüzü saptanmaya çalışılmıştır. Bu açıdan sosya-kültürel bir olgu olarak Şehir ve Şehir mobilyalarına ilişkin temel kavram, terim ve ürünlere ilişkin sınıflandırmalara yer verilmiştir.

Farklı disiplinler açısından yapılan tanımlamalardan hareketle konunun kapsam ve sınırları belirlenmiştir.

Konumuzla ilgili literatür taraması yapılarak, amaç ve hedeflerimiz doğrultusunda bu bilgiler değerlendirilmiş ve bu bilgiler Őemalarla açıklanmıştır. Açıklayıcı olması nedeniyle bu bilgiler ürün örnekleriyle desteklenmiştir. Bu rneklemelede günümüz kentlerinde kullanılan Şehir mobilyalarının yanısıra, Mimar Sinan Üniversitesi, Endüstri rnleri Tasarımı Bölümünde yapılan Şehir mobilyası tasarımı çalışmaları da kavramsal açıklamalarımızı destekleyecek görsel malzeme olarak kullanılmıştır.

Ayrıca alan çalışması olarak, araştırma konusuyla ilgili bir eskiz sınavı düzenlenmiştir.

Düzenlenen beyin fırtınası niteliğindeki eskiz sınavında, Mimar Sinan Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı bölümü öğrencilerinden; farklı kültürleri içinde barındıran ve bir kıyı şehri olan İstanbul'un kent kimliğini göz önünde bulundurarak kentlinin balık tutma eylemini gerçekleştirilebileceği şehir mobilyasının tasarlanması istenmiştir.

Sınav sonunda öğrenciler tarafından ortaya çıkarılan tasarımlar, konuyu ele alış biçimleri açısından tarafımızdan yorumlanarak kullanılmıştır. Şehir mobilyaları tasarımını belirleyecek ilkelerin tasarıma yansımaları, çözümleneci bir yaklaşımla sınıflandırarak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 1.

ŞEHİR MOBİLYALARI TASARIMI, GELİŞİMİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. ŞEHİR MOBİYASININ TANIMI

Şehir mobilyanın tanımının oluşturulması açısından öncelikle sözlüksel terim karşılıklarına bakmak yararlı olacaktır:

Şehir ile ilgili terimlere bakıldığında;

kent is. Soğd. *Kanth* 1.Şehir. 2. tar. Site: Yunan kentleri.¹

kent, -ti a 1 ilçe ve ilçeden büyük yerleşim yeri. eş. **şehir. 2 topb.** Nüfusunun çoğu ticaret, sanayi ya da hizmet alanında çalışan, tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı. **3 tar.** İlkçağda, bir ya da birkaç kentten oluşan ve kendi yasalarıyla yönetilen devlet. eş. **site.**^{2,3}

şehr (f.i.) : şehir, büyük belde, büyük kent, il.⁴

Mobilya ile ilgili terimler bakıldığında;

mobilya is. (mobi'lya) it.*mobilia* Oturulan, yemek yenilen, çalışılan, yatılan yerlerin döşenmesine yarayan taşınabilir eşyalara verilen genel ad, möble.⁵

mobilya, itl. mobilia (*lat. mobilis* / devingen, mobilia) dan **mobilya** (kök anlamı: evi döşeyip donatma, evde öteye beriye kaldırılıp konan donatım araçları). *Fr. mobilier* denir. Anadolu Türkçesine *itl.* Dan geçtiği kanısı daha sağlıklı, nitekim **mobila**'nın okunuşu da Türkçeye uygun: **mobilya, fr.** sözcüğün okunuşu ise mobilye...⁶

¹ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu- Ankara, 1998

² Türkçe Sözlük, Ali Püsküllüoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995

³ Türkçe Sözlük, a.g.e.

⁴ Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ferit Devellioğlu, Aydın Kitapevi yay.- Ankara, 2002

⁵ Türkçe Sözlük, a.g.e.

⁶ Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, İsmet Zeki Eyuboğlu, Sosyal yayınlar, İstanbul, 1995

anlamları içermektedirler.

Gelişmiş bir tanımlamayla Endüstri Ürünleri Tasarımı kapsamına giren şehir mobilyaları Kamusal dış mekanda yer alan; kentin kimliğinin belirlenmesinde önemli bir yer tutan, seri üretim yöntemine uygun; farklı işlevler için konumlandırılma, gruplandırılma, çeşitli işlev akışlarını sağlama amacına yönelik düzenlenebilen; konumlandığı yerde kurulabilirliğinden dolayı mobil olan; çeşitli sosyal gruptan farklı kişilerin kullandığı şehir ögesi olarak ele alınabilir.

Şehir mobilyaları, kamusal alanlara yetkili kurumlarca yerleştirilen geçici yada kalıcı, toplumun hizmetine sunulan, görsel yada işlevsel, devingen, yarı devingen veya durağan tüm öğeleri içermektedir.

1.2. KENTSEL MEKAN KAVRAMI VE ŞEHİR MOBİLYALARININ ÇEVRE İLE İLİŞKİLERİ

Mekan kent ve kentliler için yaşamın geçtiği en küçük ünite olarak değerlendirilirken, kentsel tasarımda mekan, çevrenin yaşanan, algılanan çok boyutlu bir görünümüdür. Kent ortamının veya kentsel dokunun mekanlardan, mekanların da kent öğelerinden oluştuğu bilinen bir gerçektir.⁷

Kent öğeleri kavramını bina, alan, meydan gibi farklı ölçekte çok boyutlu kavramları içermekle birlikte, araştırma alanımız gereği; şehir mobilyaları kapsamında ele almaktayız.

“Kentsel mekan, öz anlamı ile, kentin binalarla tanımlanan fakat binaların dışında kalan bölümleridir.”⁸ Kentsel açık mekanı oluşturan önemli öğelerden biri binalardır. Bina ve açık mekanlar birbirlerini karşılıklı olarak

⁷ Demirseven, Ş., “Kent formunu oluşturan faktörler üzerine bir araştırma”, Yüksek Lisans tezi, 1990, Sayfa1

⁸ Örnek, A., “Beyazıt ve Eminönü meydanları”, Lisans bitirme tezi, 1995-96 Güz yarıyılı, Sayfa 6

etkilerler. Bu etkileşim, açık mekan ve bina tasarımını belirlediği gibi şehir mobilyalarının tasarımını da belirlemektedir.

Dış mekanlar, doğal ve yapay çevrelerden oluşmaktadır. Bireyler yaşam çevrelerinde, yaşamlarını fizyolojik ve psikolojik uyum çerçevesinde sürdürebilmeleri için, iç ve dış mekanlarda mobilyalara ihtiyaç duyarlar.

“Bireylerin yaşamlarını normal sınırlarda sürdürebilmeleri fizik çevresi ile fizyolojik ve psikolojik uyum sağlamasıyla olasıdır. Bunlar ise “Kent Psikolojisi” veya “Çevresel Psikoloji”nin konularındandır. Bu iki bilim dalı, mekan uyumu ile renksel ve şekilsel uyuma da önem vermektedir.”⁹ Şehir mobilyalarının tasarımında, Endüstri Ürünleri Tasarımı ile bu disiplinler etkileşim içindedir.

“Mekan kavramı beraberinde mekan hissi, korunmuşluk ve çevrelenmişlik duygularıyla ortaya çıkmaktadır.”¹⁰ Alanımız açısından bu korunmuşluk ve çevrelenmişlik hissi, mekanı oluşturan şehir mobilyaları ile sağlanmaktadır. Kentsel yaşam karmaşası içinde dışarıdan gelen tehlikelere karşı şehirliyi yönlendiren onu çevreleyen ve korunmuşluk hissini sağlayan öğelerden biri de şehir mobilyalarıdır. Yapay çevremizi oluşturan öğelerden şehir mobilyaları şehirlinin üretim, tüketim ve sosyo-kültürel alanda gelişen isteklerini de karşılamaktadır.

“Kent, kentlinin yakın çevresini oluşturur ve kentli bu çevre ile sürekli ilişki içindedir. Bu ilişkinin en yoğun olduğu yerler ise kentin açık mekanları, meydan ve sokaklardır.”¹¹ Bu mekanlar da şehir mobilyalarının yoğunlukla konumlandırıldığı yerlerdir.

---

⁹ Spor, Y., “Kent Mobilyalarının Toplum Psikolojisine Etkileri”, Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 9

¹⁰ Örnek, A., “Beyazıt ve Eminönü meydanları”, Lisans bitirme tezi, 1995-96, Sayfa 4

¹¹ Pekmezci, A., “Bina tasarımında açık mekanların etkisi ve bir model araştırması”, Yüksek Lisans tezi, 1990, Sayfa 3

İnsan yaşamını sürdürebilmek için, içinde bulunduğu çevreyi tanımak, ondan yararlanabilmek, ona uymak ya da çevreyi kendi gereksinimleri doğrultusunda tasarlamak zorundadır. İçinde bulunduğumuz çevre, birbirinden bağımsız yürütülen planlama, tasarlama ve üretim süreçleri sonunda ulaşılan ve sürekli değişen çözümlerin toplamından oluşan bir sonucu yansıtmaktadır.¹²

İnsan çevreyi biçimlendirirken bir yandan da çevre tarafından biçimlendirilir. Belirli işlevlere yönelik kent ögesi tasarımları, kullanıcının şehir içindeki yaşam biçimini, davranışlarını belirler.

Mekan ile insan arasında etkileşim vardır. Mekan, içindeki insanı nasıl etkiliyorsa, insan ve toplum ilişkileri de mekanın oluşumunu o derecede etkiler. Açık mekanların oluşması, biçimlenmesi insanlığın sosyal ve kültürel gelişimini yansıtır. İnsan-mekan ilişkilerini ele aldığımızda, kentsel mekan; yapıların oluşturduğu ve yapılarla bütünleşen kentte yaşayanların değişik görüş açılarıyla ve tüm toplumsal olayların kentle birleştiği ortak bir alandır. Ya da gelişmiş bir tanımlamayla; kentsel mekan, çevrenin bir parçası (fiziksel ve sosyal çevre) ve yapıların oluşturduğu bir birim olarak, insanların yaşadığı ya da algıladığı tüm eylemlerin geçtiği belli düzenleyici ilkelere sahip ve çeşitli fiziki elemanlarla sınırlanabilen çok boyutlu (üç boyut, zaman, ürün, ideolojik vb.) birimdir.¹³

Kentsel mekan kavramını; kentsel yapılar arasındaki kalan tüm mekanların hepsi olarak tanımlayabiliriz. Bu mekanlar geçirimsiz değildir, farklı ölçeklerde hepsi birbirini kapsar ve farklı işlevler bazında mekanlar arasındaki sınır ortadan kalkar. Konumuz açısından bu mekanları belirleyen şehir mobilyalarının farklı işlevler amacıyla konumlandırılması,

---

¹² Erhan, İ., "Tasarımda Temel İlkeler ve Amacın Belirlenmesi", 1983, İstanbul, Sayfa 4-5

¹³ Demirseven, Ş., "Kent formunu oluşturan faktörler üzerine bir araştırma", Yüksek Lisans tezi, 1990, Sayfa2

gruplandırılması, çeşitli işlev akışlarının sağlanmasına yönelik düzenlenmeleridir.

Düzenli kentsel mekanlar ve kentsel donatılar, insanın doğal çevre, insan ve toplumsal çevresi, yapılanmış çevre ile ilişkilerinin kurulmasında olumlu etkiler yapmaktadır. İnsanın çevresi ile bütünleşmesi ise toplumlaşması sonucunu da beraberinde getirmektedir.¹⁴

Kent alanı üç boyutlu, kentsel alan ise içindeki beşeri eylemleriyle (sosyal, kültürel, politik, dini, ticari, spor vb.) çok boyutludur.¹⁵

Kentsel dış mekan tanımı aynı zamanda kentsel açık alan olarak kullanılır. Genel tanım içinde, toplum için planlanan, düzenlenen veya kendiliğinden oluşmuş, toplumun yararlandığı alan olarak belirlenebilir. Bu alanlar kurala bağlı olarak biçimlenebildiği (planlandığını ve düzenlendiğini) gibi, kendiliğinden bir oluşum da gösterebilirler. Aslında, eski kentlerin bir çoğunda bu kendiliğinden biçimlenme söz konusudur.

Mülkiyetin ortak olduğu ve ortak çıkarlar ve kullanım için ayrılmış ve düzenlenmiş mekanlar kentsel dış mekanı oluştururlar.¹⁶ Daha geniş bir tanımlamayla; Kentsel dış mekanlar, özel yaşamın aksine toplu yaşamın tüm etkinliklerinin süregeldiği her yaş, cins ve meslek grubunun (bazı durumlarda denetimli olarak) yararlanmasına açık, kent strüktürü içindeki mekanlar olarak tanımlanabilir.¹⁷ Tüm topluma açık olan ve şehir mobilyalarının da konumlandırıldığı bu mekanlar ve mekan öğeleri, insan kullanımına göre ölçek kazanmalı ve tasarlanmalıdır.

¹⁴ Örnek, A., "Beyazıt ve Eminönü meydanları", Lisans bitirme tezi, 1995-96, Sayfa 7

¹⁵ Çubuk, M. – Yüksel, G. – Karabey, H., "Yapılanmamış Kentsel-Kamusal Dış Mekanlar", Yapı dergisi, Sayı 30, 1978, Sayfa 29

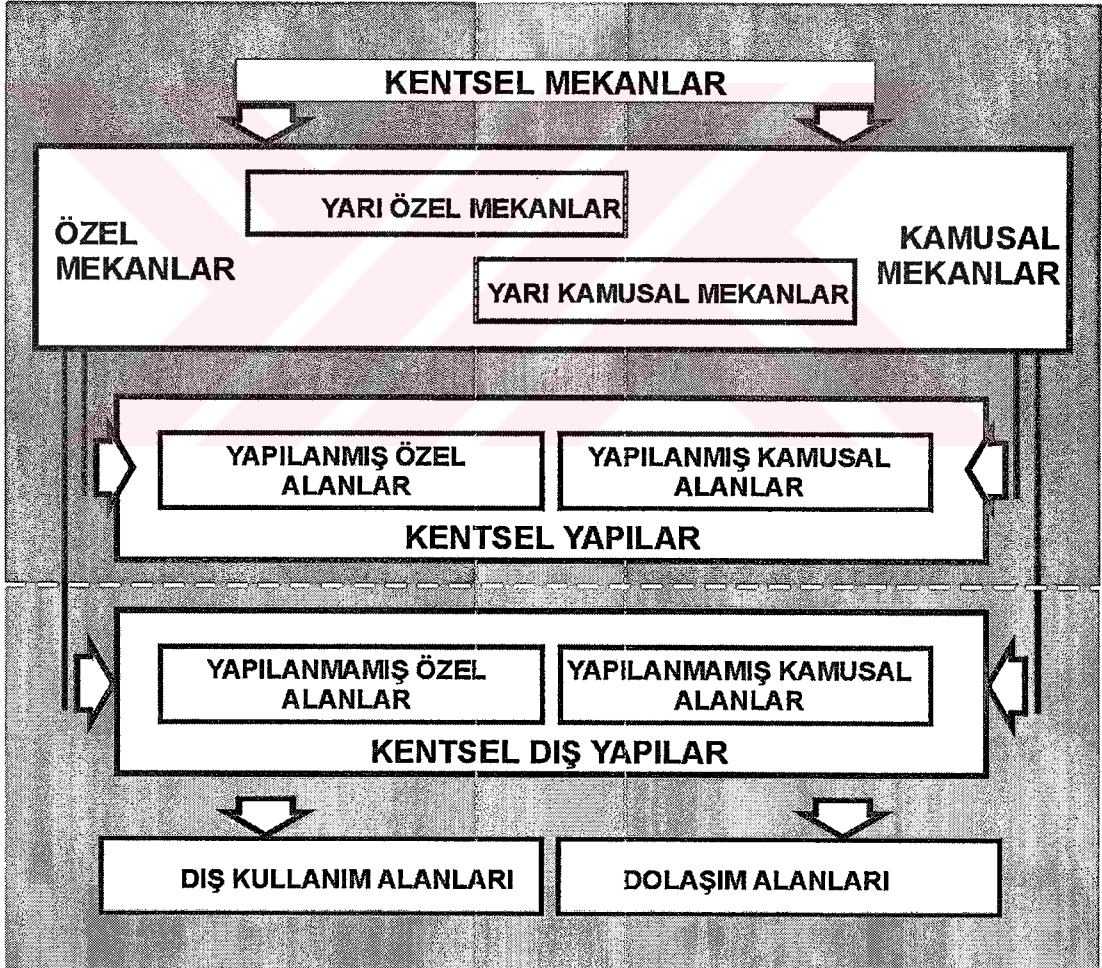
¹⁶ Çubuk, M. – Yüksel, G. – Karabey, H., a.g.e, Sayfa 29

¹⁷ Çubuk, M. – Yüksel, G. – Karabey, H., a.g.e, Sayfa 29

1.2.1. KENTSEL MEKAN TÜRLERİ VE ŞEHİR MOBİLYALARI

Kentsel Mekan: Kentlerde, toplu yaşam sonucu ortak yada kişisel gereksinimlerin karşılandığı, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısına bağlı olarak, zaman içinde farklılaşan mekanlara kentsel mekanlar denilir. Yapılanmış ve yapılanmamış bu mekanlar, arazi kullanım biçimlerine bağlı olarak veya mülkiyet esasına göre kamusal ve özel mekanlar olarak ikiye ayrılır.¹⁸

Şekil 1 Kentsel mekan türleri ve Şehir Mobilyalarının yer aldığı alanlar.

¹⁸ Çubuk, M. "Şehircilik, Planlama ve Fiziksel Çevre Düzenlemede Temel Yaklaşımlar", Tasarım İlkeleri – Şehircilik Ders Notları

Ayrıca kentsel mekanlar ve bunlara ilişkin şehir mobilyaları;

1a- Kamusal Mekanlar,

1b- Yarı Kamusal Mekanlar,

2a- Özel Mekanlar ve

2b- Yarı Özel Mekanlar olarak sıralanabilirler.

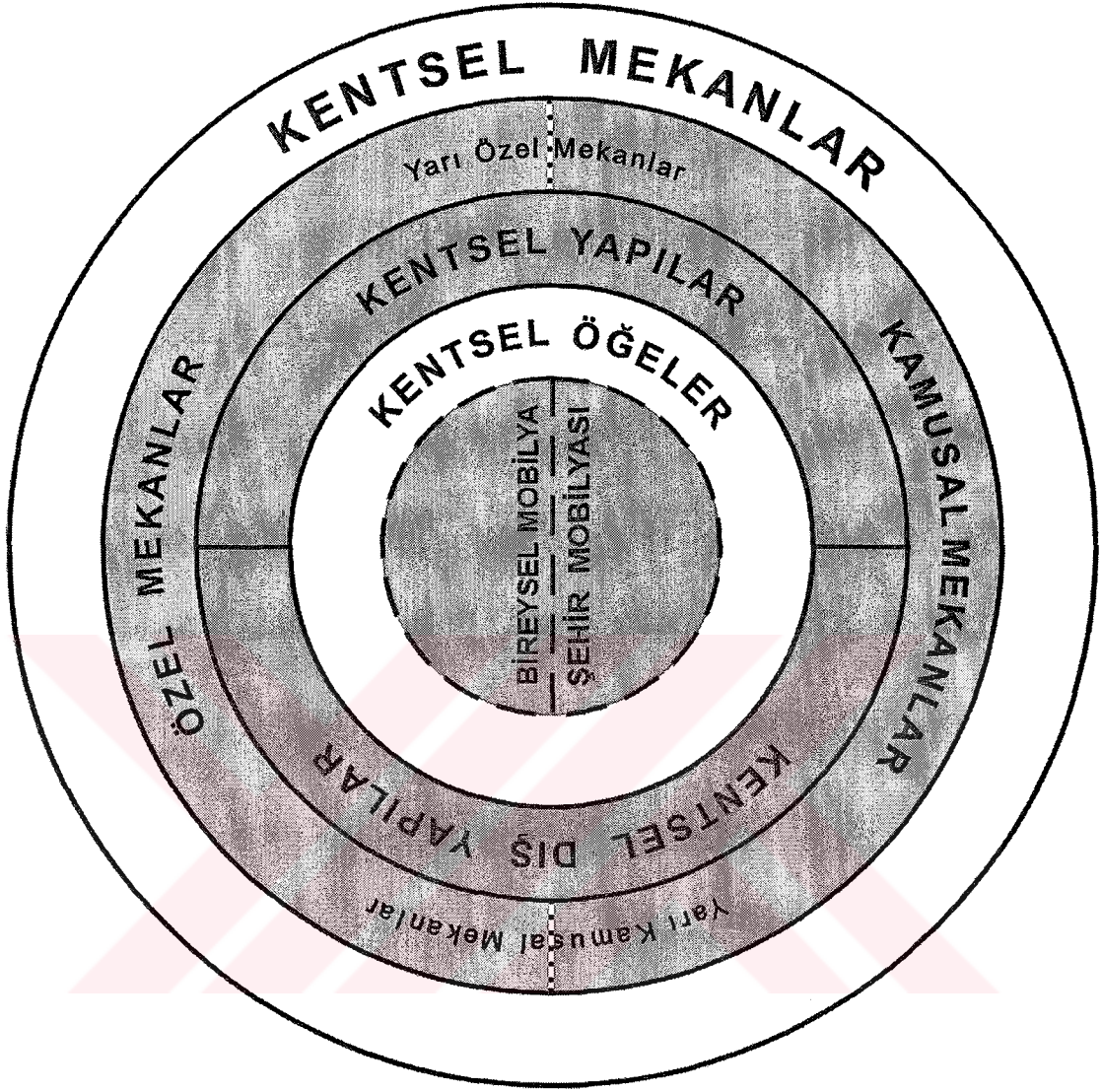
Bu mekanlarda bulunan şehir mobilyaları, mekan türlerine bağlı olarak, farklı özellikler ve nitelikler göstermektedir.

Özel ve Kamusal mekanların kullanım ve işlev açısından birbirleriyle geçişleri de dikkate alınırsa, bir tampon bölge söz konusu olur ki bunlar da yarı özel ve yarı kamusal mekanlar olarak adlandırılırlar.

1a - Kamusal Mekanlar: Toplu yaşamın gerektirdiği etkinliklerin görüldüğü, her yaş, cins ve meslek grubundan kişilerin yararlanabildiği, bazı durumlarda ise denetimli olarak kullanılabilen, kent içinde yer alan mekanlar bütünüdür.¹⁹ “Kamusal mekan, herkesin tartışmasız gidebildiği, serbestçe hareket ettiği, kamuya ait mekanlardan oluşur (Sokaklar, meydanlar, yollar, v.b gibi)”.²⁰ Kamusal mekanlara ilişkin şehir mobilyalarına; Telefon kabinleri, Çöp kovaları, Oturma elemanları, Meydan saatleri, Yönlendiriciler, bildirişim panoları, Trafik işaretleri örnek gösterilebilirler. Kamusal mekanlarda kullanılan şehir mobilyaları; herkesin kullanımına, dış etkenlere karşı açık olması ve kötü kullanımlar (vandalizm) nedeni ile sağlamlık ve dayanıklılık gereklidir.

¹⁹ Özyayın, G. – Erbil, D., – Ulusay, B., “Kamu Mekanları Tasarımının Tamamlayıcısı olarak Bildirişim Öğeleri”, Bildiri, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1989, Sayfa 63

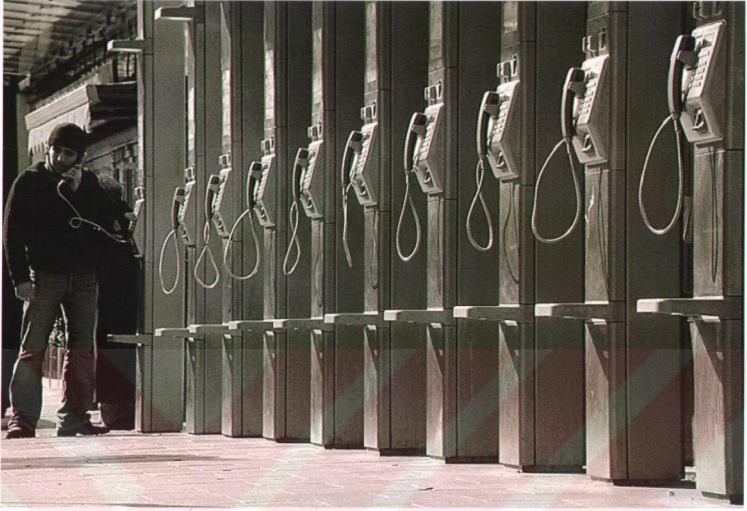
²⁰ Çubuk, M. – Yüksel, G. – Karabey, H., “Yapılanmamış Kentsel-Kamusal Dış Mekanlar”, Yapı dergisi, Sayı 30, 1978, Sayfa 32

Şekil 2 Kentsel mekan türleri ve buna bağlı olarak gelişen şehir mobilyaları.

2a - Özel Mekanlar: Özel mülkiyet üzerinde yer alan ve denetimli olarak kullanılırlar. Konutlar başta olmak üzere özel mülkiyetteki birçok işyeri, yönetim yeri vb. yerler özel mekanların kapsamına girer. Özel mekanların bakım ve denetim sorumlusu kullanıcının kendisi olduğundan, bu mekanlarda özel şehir mobilyaları kullanılmaktadır.

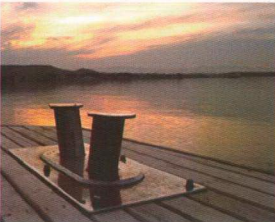
1

2

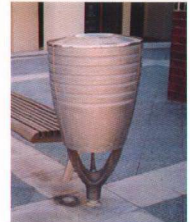
3

4

5

6

Resim 1-2-3-4-5-6 Kamusal mekanlarda kullanılan şehir mobilyalarına örnekler

Sorumluluk bakım ve denetim açısına yaklaşıldığında;

Özel mekanlar, kullanıcısı, kişiler, mülk sahibi olan ticarete ayrılan kentsel mekan şeklinde belirlenebilirler. Özel mekanın sorumlusu kullanıcının kendisidir.²¹ Ancak bu mekanlarda kullanılan özelleşmiş şehir mobilyalarının tasarım ve kullanımında kent kimliği ve görsel uyum ilkelerine uyulması gerekir. Tarihsel ve kültürel önemi olan kentsel alanlarda bunların kullanımına ilişkin sorumluluk yetkin kişilere verilmelidir.

Kamusal mekanlar, toplumun kullanımına açık olan kentsel açık mekanlar şeklinde belirlenebilirler. Kamusal mekanda sorumluluk kamuya aittir, denetim yasal yaptırımlarla sağlanmaktadır.²²

1b - Yarı kamusal mekanlara örnek olarak, avlu, bahçe, merdiven veya koridor gösterilebilir. Yarı kamusal mekanın kullanıcıları belirlidir. Buraya bir yabancı girmesi denetlenebilir.²³

2b - Yarı özel mekan bir grubun ortaklaşa elinde tuttuğu ve ortak kullanılan mekanlardır. Kullanıcısı mülk sahibi ve kiracıdır. Sorumlusu ortak kullanıcılarıdır. Denetim yasal olarak ve sosyal, fiziki önlemlerle yapılmaktadır. Yarı kamusal mekana gelince toplumun kullanımına açık kentsel mekanlardır. Kullanıcı belli zamanlardaki belli kişilerden oluşur. Sorumlu kullanıcı ve kamudur, denetim yasal ve fiziki engellerle yapılır.²⁴

²¹ Çubuk, M., "Kamu Mekanları ve Kentsel Tasarım" , Bildiri, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1989, Sayfa 15-16

²² Çubuk, M., a.g.e, Sayfa 16

²³ Çubuk, M. – Yüksel, G. – Karabey, H., "Yapılanmamış Kentsel-Kamusal Dış Mekanlar", Yapı dergisi, Sayı 30, 1978, Sayfa 32

²⁴ Çubuk, M., a.g.e, Sayfa 16

KENTSEL AÇIK ALANLAR				
İŞLEVLERİNE GÖRE ŞEHİR MOBİLYALARI		MEYDANLAR	KANALLAR	
	Barındırma ve Ortam yaratma amaçlı şehir mobilyaları	-Telefon Kabinleri	-Telefon Kabinleri	-Telefon Kabinleri
				-Duraklar
		-Çöp Kovaları	-Çöp Kovaları	-Çöp Kovaları
		-Aydınlatma Birim.	-Aydınlatma Birim.	-Aydınlatma Birim.
		-Kuş Havuzları		
		-Yangın Muslukları	-Yangın Muslukları	
			-Posta Kutuları	
	Alış – Veriş amaçlı şehir mobilyaları	-Satış Birimleri	-Satış Birimleri	-Satış Birimleri
		-Büfeler	-Büfeler	-Büfeler
		-Bilet Otomatları	-Bilet Otomatları	-Bilet Otomatları
		-Gazetelik	-Gazetelik	-Gazetelik
		-ATM	-ATM	-ATM
		-Polaroid çekim kabini	-Polaroid çekim kabini	-Polaroid çekim kabini
	Eğlenme, Oyun ve Dinlenme amaçlı şehir mobilyaları	-Oyun Elemanları		
		-Oturma Elemanları	-Oturma Elemanları	-Oturma Elemanları
		-Pergola		
		-Çocuk Parkları		
	Dekor ve Süsleme amaçlı şehir mobilyaları	-Anıtlar		
		-Havuzlar		
-Fıskiyeler				
-Heykeller				
-Bayram süsleri vb.		-Bayram süsleri vb.	-Bayram süsleri vb.	
		-Taklar		
Bildirişim amaçlı şehir mobilyaları	-Meydan Saatleri			
	-Yönlendiriciler	-Yönlendiriciler	-Yönlendiriciler	
	-Sınırlayıcılar	-Sınırlayıcılar	-Sınırlayıcılar	
			-Trafik işaretleri	
	-Bildirişim Panoları	-Bildirişim Panoları	-Bildirişim Panoları	
			-Sokak Levhaları	
		-Bina Numaraları		

Şekil 3 Dış kullanım alanları ve Dolaşım kanallarında kullanılan Şehir mobilyaları.

Yarı özel mekanlar, konuta ait, dışarıdan görülebilir, geçiş için sembolik bir önem taşıyan alanlardır. Örneğin, bahçe giriş kapısına geçilen yer, apartmandaki kapı önü bu tür mekanlardır. Yarı özel mekanlar birer kişilik belirtisidir.²⁵ Yarı özel mekanlara ilişkin şehir mobilyalarına; Bina numaraları, Bahçe korkulukları, posta kutuları örnek gösterilebilirler.

Ayrıca kentsel açık alanlar; Dış kullanım alanları ve Dolaşım kanalları olarak da gruplanabilirler.

Dış kullanım alanları, ışık, hava, dışarıda yaşama olanakları ve güzel görünüş olanakları sağlayarak iç mekanların yaşanırılığını artıran açık ve yarı açık özel oturma alanları, avlu, ön, yan ve orta bahçeler, oyun bahçeleri, park, meydan...vb. gibi açık alanlardır.²⁶ Günün her saati yoğun sirkülasyonun olmaması nedeni ile daha az sosyal denetimin söz konusu olduğu bu alanlar, vandal davranışların daha fazla görüldüğü bölgelerdir. Bundan dolayı bu mekanlarda konumlandırılan şehir mobilyalarının bakım ve onarımları önemlidir.

Dolaşım alanları (kanal mekanlar) yapılar ve kentin çeşitli bölümleri arasındaki yaya, taşıt ulaşımı ve haberleşme ilişkilerini kuran, geçit, sokak, cadde ve bulvarlardır.²⁷ Sirkülasyonun yoğun olduğu bu alanlarda daha çok sınırlayıcı ve yönlendirici amaçlı şehir mobilyaları kullanılmaktadır. Ayrıca sirkülasyonun yoğun olması denetimi de artırmaktadır.

Kent öğeleri, görevleri, amaçları, standartları ve normları çok kesin belirlenmiş çeşitli boyda yapılar ve araçlardır. Bu görevlere ve amaçlara en uygun anlayış çerçevesi içinde planlanmış, tasarlanmış olmak zorundadır.

²⁵ Çubuk, M. – Yüksel, G. – Karabey, H., "Yapılanmamış Kentsel-Kamusal Dış Mekanlar", Yapı dergisi, Sayı 30, 1978, Sayfa 32

²⁶ Demirseven, Ş., "Kent formunu oluşturan faktörler üzerine bir araştırma", Yüksek Lisans tezi, 1990, Sayfa 78

²⁷ Demirseven, Ş., a.g.e, Sayfa 78

Hem dış kullanım alanlarında hem de dolaşım kanallarında kullanılan şehir mobilyaları (bildirişim panoları, sınırlayıcılar, yönlendiriciler, oturma elemanları, gazetelik, satış birimleri, aydınlatma elemanları, telefon kabinleri vb.), farklı özellikler gösteren bu mekanlarda kullanılmak üzere tasarlanmalı ve o kullanım esnekliğine sahip olmalıdır.

Kentsel çevrede bulunan dış mekanlar toplayıcılık ve kaynaştırıcılık özelliklerine sahip statik mekan niteliğindeki kanallardır.²⁸

Bir yerleşmede özel dış kullanım alanlarından (balkon, bahçe) hareketi ileten kanal mekanlara (sokak) ve hareketin toplandığı ve dağıldığı mekanlara (meydan) doğru aşamalı bir açık alan kullanım kademelenmesi ve eylem devamlılığı vardır.²⁹ Şehir mobilyaları bu eylem devamlılığı ve kullanım yoğunluğu gözetilerek tasarlanmalı ve planlanmalıdır.

1.3. ŞEHİR MOBİLYALARININ GELİŞİMİ

Tarihten bu yana, tasarım kavramı gündeme gelmeden önce de kentler görelî olarak planlanırdı. Antik kentlerde de planlama ve kent öğeleri söz konusu olduğunu görmekteyiz.

Kentlerin gelişmesine "tasarım" kavramı girdikçe, kentler "planlanır" oldukça, bu çevrelerin "bezenmesi" de gündeme gelmiş, bu bezemede bitki örtüsü, kaplama malzemesi, su ve sanat yapıtlarının yanısıra, kentsel mobilya da önemli bir rol oynamaya başlamıştır.³⁰

²⁸ Örnek, A., "Beyazıt ve Eminönü meydanları", Lisans bitirme tezi, 1995-96 Güz yarıyılı, Sayfa 7

²⁹ Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu, 5

³⁰ Erim, A., "Kentsel Çevrede Mobilya", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 13

Şehir mobilyalarının gelişmesini etkileyen tarihsel nedenleri;

- sosyal ve kültürel gelişmeler,
- yaşam biçimlerindeki değişimler,
- demografik hareketler,
- teknoloji,
- ekonomi ve
- yönetsel kararlar ve planlamalar olarak sınıflandırabiliriz.

Herbert Read'ın değindiği gibi; "Toplumsal ve ekonomik örgütlenmedeki değişimler, yani malzeme ve teknikler yapım sanatının strüktürünü değiştirmektedir."³¹ Bilim ve teknoloji, alanındaki gelişmeler, ortaya yeni gereksinimler çıkartmış, aydınlanmada gaz lambasının yerini alan elektrik enerjisi ile çalışan aydınlatma elemanlarının kullanılması şehirlerin gece de kullanılabilirliğini artırmıştır. Ulaşımında at ve atlı arabanın yerini alan taşıtlar, trafik işaretleri, trafik lambası, pano, durak, otoban gişeleri, parkmetre vb. gibi yeni tasarımlara gereksinimi ortaya çıkarmıştır.

Ekonomik yapıda yer alan değişikliklerin ortaya çıkarttığı yeni üretici-tüketici ilişkileri ve pazarlama yöntemleri ile, reklam panoları, tabelalar, satış kulübeleri gibi öğeler kent yaşamında, önemli bir yer tutmaya başlamıştır.³²

İyi ve seçilmiş binaları olan bir şehrin mekan kalitesinin de çok yüksek olması tabiidir. Öte yandan kullanıcı kalitesi de şehir mekânını çok etkileyecektir. Kullanıcı kalitesi genelde ülkenin genel sosyo - ekonomik ve demografik durumuna bağlı olmakla birlikte, eğitim ve görgünün de rolüne burada bir defa daha işaret etmek gerek... Bir ülkede kullanıcı kalitesinin, ülkenin sosyal refah düzeyi içinde düşünülmesi doğru olur... Her ne kadar sosyal refahın üst sınırını demokratik ülkelerde siyasi partiler ve hükümetler tespit ederlerse de, yine de mikro ölçekte, şehrin kullanıcılarına verilecek hizmetin kalitesinde alt

³¹ Bayazıt, N., "Endüstri Ürünlerinde ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş", Literatür Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1994, Sayfa 1

³² Erim, A., "Kentsel Çevrede Mobilya", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 13

sınırı belirli ölçüde objektif değerleri ihtiva etmelidir. Bu, kamunun şehirlie duyduğu saygının bir ifadesidir. Bu saygı ne denli yüksek ise, şehir mobilyasının kalitesi de o denli yüksek olacaktır. Kamu, sunduğu hizmet kalitesi ile, kullanıcına duyduğu saygının bir işareti olarak, şehir mobilyası kalitesini aşağı çekebilir, ya da yükseltebilir.³³

Şehir mobilyası kalitesinin belirlenmesinde en önemli ilke, ülkenin içinde bulunduğu teknolojik düzey ile tasarımının kalitesine bağlıdır. Tasarım kalitesi kavramı ve teknolojik gelişmeleri takip eden tasarımlarla olanaklıdır.

1.4. ENDÜSTRİ TASARIMI AÇISINDAN ŞEHİR MOBİLYALARININ KAPSAM VE SINIRLARI

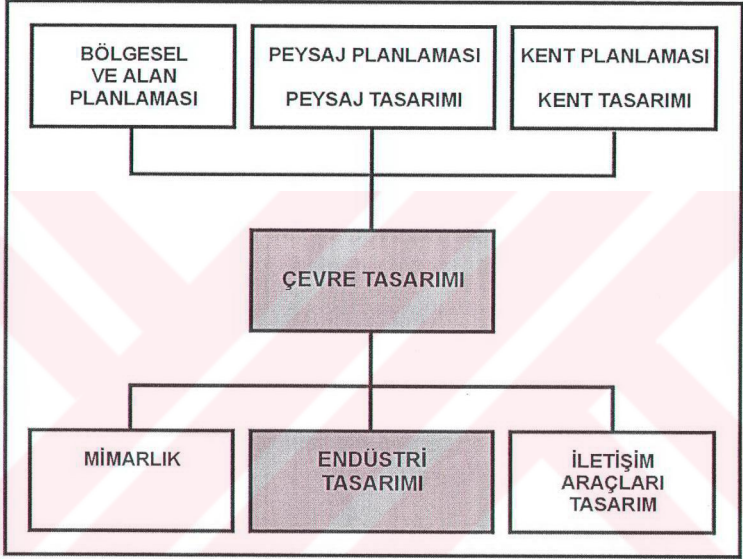
Bilimin artan bir hızla yaşamımızın her alanına girdiği günümüzde, gelişen teknolojinin, değişen üretim biçimlerinin sonuçları, gereksinmelerimize cevap verebilmek amacıyla tasarlanmış ürünler olarak çevremizi oluşturmaktadır. Yapay çevremizi oluşturan ve insanın üretim, tüketim ve sosyal-kültürel alanda gelişen isteklerini karşılayan nesnelerin bir bölümünü Endüstri Tasarımı Ürünleri kapsamaktadır. Böylece insan-çevre ilişkileri derken, bunların yoğunlukla Endüstri Tasarımı disiplininin uygulama alanına giren araç ve sistemlerle olan ilişkiler olduğunu söyleyebiliriz. Bu ilişkilerin düzenlenmesi ve yetkinleştirilmesi ise Endüstri Tasarımcıları'nın sorumluluk alanındadır.³⁴

İnsanlar, kendi kültürel özellikleriyle bağlantılı olarak, çevrelerindeki ürünlere çok değişik biçimlerde davranırlar. Bu genel bir davranış yoludur. Ama çoğu kez en az özen gösterilen ürünler "kamu" ürünleridir: Zaten bu sınıftaki ürünlerin genel planlama anlayışında en vazgeçilemeyen tasarlama ilkelerinden birisi de bu, "Kamusal Tasarım" diye isimlendirebildiğimiz

³³ Göçer, O., "Şehir Mobilyaları Üzerine", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 15-16

³⁴ Erhan, İ., "Tasarımda Temel İlkeler ve Amacın Belirlenmesi", 1983, İstanbul, Sayfa 4-5

durumdur. Bir otobüs ile özel oto arasındaki temel ayrılıklar bu düşüncenin gerçek bir göstergesidir.³⁵ Ortaya konulmaya çalışılan bu ilke, kent öğelerinin önemli bir özelliğini de tanımlar.

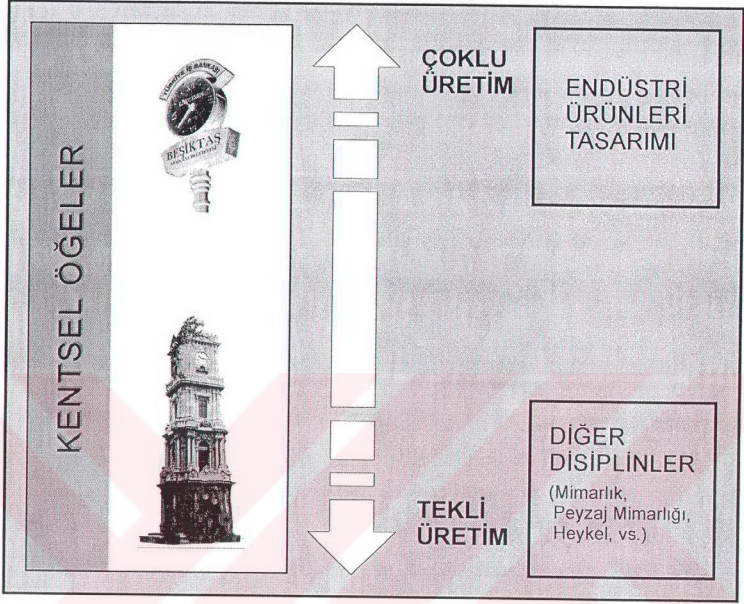

Şekil 4 Endüstri Tasarımı bir çevre tasarımı disiplindir.³⁶

Kent öğeleri bir sistem bütünüdür. Kent öğeleri, kent kavramı ile birlikte, zaman içinde hizmetleri gören ürünlerden oluşan, gelişen, bir sistemdir. Bu öğelerin çeşitli yönlerinin, kentliler için önemi vardır. Ama en önemlisi, bunların kenti kullanan kişilerin hizmetinde olmasıdır.

³⁵ Küçükerman, Ö., "Kent Öğelerine Endüstri Ürünü Olarak Bir Bakış", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 33

³⁶ Ehan, İ., "Tasarımda Temel İlkeler ve Amacın Belirlenmesi", 1983, İstanbul, Sayfa 5

Şekil 5 Kentsel Öğelerin Üretim Yöntemine Göre Kapsam ve Sınırları

Kent öğeleri anlam bakımından yalnızca çevre içinde yer alıp onu bütünleyen bir yapı, bir ürün yada bir sanat eseri değildir. Kenti kullananların her an iç içe ve "karşı karşıya buldukları bir tür otoriteyi" ortaya koyarlar. Bu yüzden kent öğelerinin tasarımı, üretimi ve işlevini görmesi belirli kuralları ve koşulları olan bir "Otorite" tarafından yürütülmeli ve denetlenmelidir.

Ö. Küçükerman'a göre; "Kent öğeleri her ölçekte planlanmak ve onu kullanan her kişinin isteklerini doğru olarak karşılamak durumundadır. Bu açıdan iç içe girmiş olan çok geniş bir sistemler bütünü olarak kabul edilmesi gereklidir."³⁷

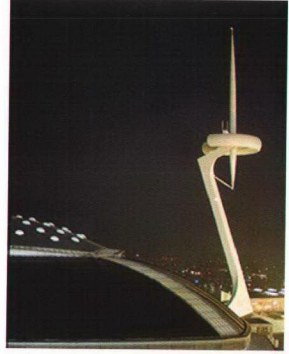
Hangi malzemeden yapılmış oldukları ön planda ele alınmaksızın, seri üretim gerektirmeyen ve kent içi düzenlemede bir kereye özgü yada az sayıda olan,

³⁷ Küçükerman, Ö., "Kent Öğelerine Endüstri Ürünü Olarak Bir Bakış", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 35

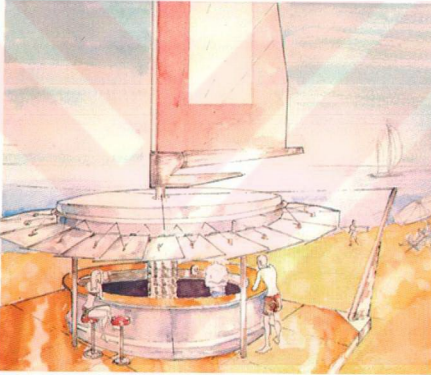

7

8

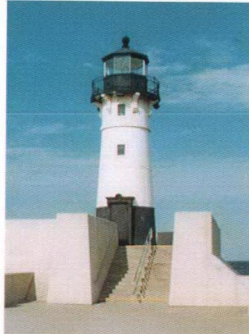
9

10

11

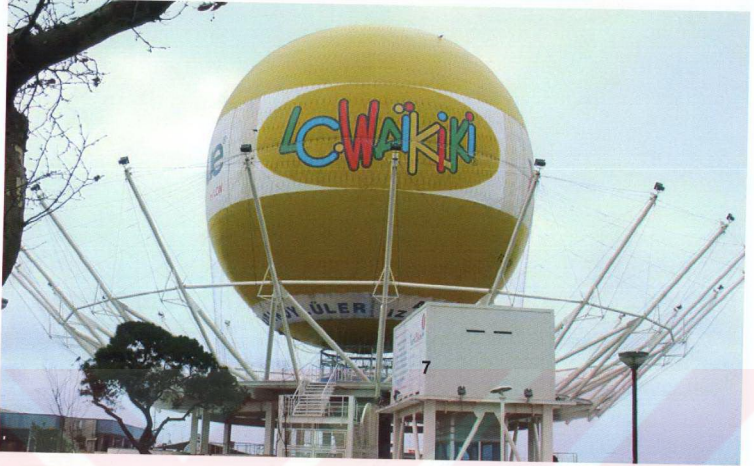

12

13

Resim 7-8-9-10-11-12-13 Kamusal mekanlarda yer alan kentsel öğeler

14

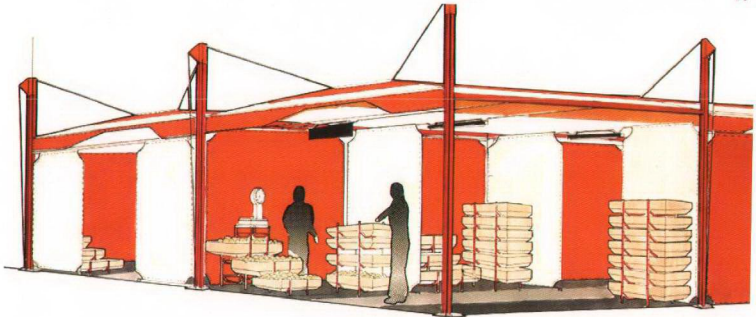
15

16

17

18

Resim 14-15-16-17-18 Kent öğeleri her ölçekte planlanmak ve onu kullanan her kişinin isteklerini doğru olarak karşılamak durumundadır

zemin malzemesi ile bütünleşen, yerine göre ve yerinde inşa edilerek üretilmiş kent öğeleri endüstri ürünleri tasarımı konusu dışında kalır. Demonte olmayan bu kent öğeleri en yaygın olarak, zemin döşemesi ile birlikte zemindeki projelendirmeye göre biçim alırlar.

1.5 Şehir Mobilyalarının İşlevlerine Göre Sınıflandırılması

İnsanlık doğuşundan itibaren, yaşamını sürdürebilmesi için yaşadığı çevreyi düzenleme çabası içine girmiştir. Oluşturulan bu yapay çevreler içinde gereksinimlerini karşılayan öğeler kullanmışlardır. Kentsel dış mekanlarda; çevreyi oluşturan ve insanın üretim, tüketim ve sosyo-kültürel alanda gelişen isteklerini şehir mobilyaları ile karşılamışlardır.

Başka bir deyişle, kullanıcı gereksinimlerini; kullanıcının bir mekan içinde yaşamını toplumsal, psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıklara uğramadan sürdüreceği ve yaptığı işlerde verimli olmasına yardım edecek olanakları veren çevre koşulları diye tanımlayabiliriz.³⁸ Kullanıcı kentsel mekanlarda; ulaşım, iletişim, dinlenme, bilgilenme ve alış veriş gibi ihtiyaçlarını şehir mobilyaları aracılığı ile karşılamaktadır.

Şehir mobilyalarına duyulan gereksinimlerin karşılığı olarak çıkan kullanım amaçları beş ana başlık altında toplanabilir.

- 1- Barındırma ve Ortam yaratma amaçlı şehir mobilyaları,
- 2- Alış – Veriş amaçlı şehir mobilyaları,
- 3- Eğlenme, Oyun ve Dinlenme amaçlı şehir mobilyaları,
- 4- Dekor ve Süsleme amaçlı şehir mobilyaları,
- 5- Bildirişim amaçlı şehir mobilyaları.
  - a- Yönlendiriciler
  - b- Sınırlayıcılar
  - c- Bilgi verici öğeler

³⁸ Ertürk, Z., "Kullanma Konforu Açısından Boyutsal Gereksinimlerin Saptanması İçin Bir Yöntem", İTÜ Doktora Tezi, İstanbul, 1977

1- Barındırma ve Ortam yaratma amaçlı şehir mobilyaları;

Şehirlinin çevresiyle uyumlu ve dirlik içinde yaşamını sürdürebilmesi için gerek duyduğu şehir mobilyaları bu sınıfta bulunmaktadır.

- Aydınlatma Birimleri
  - Oto yol aydınlatma elemanları
  - Yüksek aydınlatma elemanları
    - Meydan Aydınlatma elemanları
    - Sokak Aydınlatma elemanları
    - Park Aydınlatma elemanları
  - Çim aydınlatma elemanları
  - Duvar aplikleri
  - Spotlar
- Duraklar
  - Otobüs durakları
    - Oturma elemanlı
    - Oturma elemansız
  - Metro istasyonu
  - Tramvay istasyonu
  - Tren istasyonu
  - İskele
  - Teleferik
  - Asansör
- Atık ve Geri Dönüşüm Birimleri
  - Çöp kutuları
  - Küllükler
  - Konteynırlar
  - Geri dönüşüm birimleri
    - Pil atık biriktirme üniteleri
    - Cam atık biriktirme üniteleri
    - Plastik atık biriktirme üniteleri
    - Kağıt atık biriktirme üniteleri

- Tıbbi atıklar için birim
- WC Kabinleri
- Haberleşme Birimleri
  - Posta kutuları
  - Telefon Kabinleri
  - Acil arama telefonları
  - Baz İstasyonları
  - Telefon bakım üniteleri
- Bisiklet parkları
- Parkmetre
- Köşe Taşları
- Güvercinlikler
- Kuş Havuzları
- Evcil Hayvan WC
- Köpek bağlama kolonları
- Geçitler
- Yangın Muslukları
- Çeşme, Sebil
- Doğalgaz bakım üniteleri
- Güvenlik kulübeleri
- Elektrik direkleri
- Gürültü Perdeleri
- Taksi çağırma noktaları donatımı

2- Alış – Veriş amaçlı şehir mobilyaları;

- Satış birimleri
- Büfeler
- Bilet Otomatları
- Meşrubat Otomatları
- Gazetelik (Gazete sunucu)
- ATM
- Poloroid çekim kabini

3- Eğlenme, Oyun ve Dinlenme amaçlı şehir mobilyaları;

- Çocuk parkları
- Oyun elemanları
- Oturma elemanları
  - Yaslanma Birimleri
  - Sırtlıklı Banklar
  - Sırtlıksız Banklar
- Gölgelekler
- Pergola
- Örtü Elemanları

4- Dekor ve Süsleme amaçlı şehir mobilyaları;

- Havuzlar
- Fıskiyeler
- Heykeller, Anıtlar
- Yıl başı, bayram süsleri v.b
- Taklar

5- Bildirişim amaçlı şehir mobilyaları;

a- Yönlendiriciler;

- Yönlendirme Levhaları
- Fener
- Çakar
- Kedi gözü Armatürleri

b- Sınırlayıcılar;

- Yer Döşemeleri
- Caydırıcılar-Sınırlayıcılar
- Mazgallar
- İzgaralar
- Kanal ızgaraları ve bakım kapağı
- Su kanalları

- Saksılar
- Sınır Taşları
- Ağaç ızgaraları
- Kapılar
- Trafik Konisi
- Engelleyiciler
  - Geçici engelleyiciler
  - Araç bariyerleri
  - Yaya bariyerleri
  - Trafik bariyerleri
  - Korkuluklar, Çitler
  - Ağaç koruyucuları

c- Bilgi verici öğeler;

- Danışma birimleri
- Meydan saatleri
- Termometre
- Rüzgar Gülü
- Ticari tabelalar
- Bildirişim panoları
- Bilgi iletişim panoları
- Bayrak direkleri
- Kiosklar
- Yer bildirciler
- Reklam Panoları (Billboardlar)
- İlan Panoları
- Sokak Levhaları
- Trafik İşaretleri
- Trafik Feneri
- Trafik Lambası
- Geçici Trafik Lambası
- Bina Numaraları

BÖLÜM 2.

KULLANICI İLİŞKİLERİ AÇISINDAN ŞEHİR MOBİLYASI TASARIMININ TEMEL İLKELERİ

2.1 Endüstri Tasarımında Tasarım Ölçütleri

Endüstri tasarımında tasarım ölçütlerine bütünsel bir yaklaşımla belli bir sistematik öneren M. Asatekin'in çalışmasında tasarım ölçütleri dört ana, on iki alt başlık altında kümelenmiştir.³⁹

1. İşlevsel ölçütler

- a. Fizyolojik ölçütler
- b. Fiziksel çevre ölçütleri
- c. İletişimsel ölçütler

2. Psikolojik ölçütler

- a. Algısal ölçütler
- b. Sosyo-kültürel ölçütler
- c. Duygusal nitelikler
- d. Anlatımsal ölçütler

3. Teknolojik ölçütler

- a. Malzeme ölçütleri
- b. Üretim yöntemi ölçütleri

4. Ekonomik ölçütler

- a. Tüketici düzeyinde ölçütler
- b. Üretici düzeyinde ölçütler
- c. Makro düzeyde ölçütler

³⁹ Asatekin, M., "Endüstri Tasarımında Ürün-Kullanıcı İlişkileri", ODTÜ Ankara, 1997, Sayfa 39

Şehir mobilyaları tasarımı, endüstri ürünleri tasarımının kapsamında bulunduğundan dolayı; endüstri ürünleri tasarımını belirleyen tasarım ölçütleri şehir mobilyalarının tasarımını da belirler. Ancak araştırma konumuz olan, “Şehir Mobilyalarının Tasarımının Temel İlkeleri” çerçevesinde; şehir mobilyaları tasarımında özellikle belirleyici olan;

- Şehir mobilyalarında görsel uyum,
- Şehir mobilyalarında okunabilirlik ve algınabilirlik,
- Şehir mobilyalarında sürdürülebilirlik,
- Çevre dostu ve geri dönüşümlü şehir mobilyaları tasarımı,
- Şehir mobilyalarında standartlar ve normlar,
- Kullanıcı güvenliği ve şehir mobilyaları,
- Vandalizm ve şehir mobilyaları,
- Şehir mobilyalarında modülerizm,
- Kent kimliği ve şehir mobilyaları konuları ele alındı.

Tasarlanan veya üretilen üründe, tasarımcı açısından kontrol edilebilir yada kontrol edilemeyen bir takım etkenler vardır. Bu etkenler, ürünün tasarımının değiştirilmesi yönünde; fiziksel bir güç, kimyasal bir etki, toplumsal bir olgu, tüketicinin ihtiyaç duyduğu fonksiyonel gereksinim yada bir yönetsel yasa olabilir.

Tasarımı belirleyen / etkileyen bir takım kriterler söz konusudur. Bunlar aynı zamanda tasarımları kısıtlayan ve yönlendiren etmenlerdir. Tasarım süreci içinde tasarımcı bazı bilgilere, ilkelere ve referanslara gereksinim duyar. Bu referansların bazılarını tasarımcı belirlediği ve doğrudan kontrol edebildiği gibi, bazıları da tasarımcıya çevreden gelen etmenler olup dolaylı olarak kontrol ve müdahale söz konusudur. Ayrıca ürünün kullanım sürecinde ortaya çıkan ve kontrol edilemeyen, ancak öngörülen etmenler de söz konusudur. Farklı alanlar için değişebilen bu etkenler şehir mobilyaları alanında şöyle ortaya çıkmaktadır.

Tasarımı yapılan ürüne etki eden “kontrol edilemeyen bağımsız değişkenler vardır”. Bu bağımsız değişkenler kontrol edilemez ama etki edebilecek olan değişkenler tasarım aşamasında öngörülerek, ürünün tasarımında getirilecek çözümlerle önlem alınır. Çevreden gelen etkiler; sıcaklık, yağış, nem, kullanıcıların ürüne bilinçli ya da bilinçsiz yaptığı fiziksel etkiler v.b.; kontrol edemediğimiz ancak tasarımcı tarafından öngörülen etkenler arasındadır. Diğer taraftan tasarlanan ürünün kullanıcılar tarafından algılanması, kullanılması, uygun biçimde ve güvenliği, kullanım yerine ve biçimine göre malzeme seçimi gibi etkenler de kontrol edilebilen etkenlerdir.

Yani şehir mobilyasını tasarım üretim ve kullanım sürecinde endüstri ürünleri tasarımcısı açısından etkileyen etkenleri: kontrol edebildiğimiz ve kontrol edemediğimiz olarak iki başlık altında toplamak mümkündür. Kontrol edilebilen etkenler; doğrudan tasarımcı tarafından müdahale edilebilenler ve tasarımcının dolaylı olarak müdahale edebildiği etkenler vardır.

Şehir mobilyaları tasarımında, tasarımcı tarafından kontrol edilemeyen etkenler;

- Nüfus,
- İnsan davranışları,
- Vandalizm,
- Gelişmişlik düzeyi,
- Kültür,
- Kent kimliği,
- Şehrin dokusu,
- Şehrin silueti,
- Fiziksel etkenler,
- İklim koşulları,

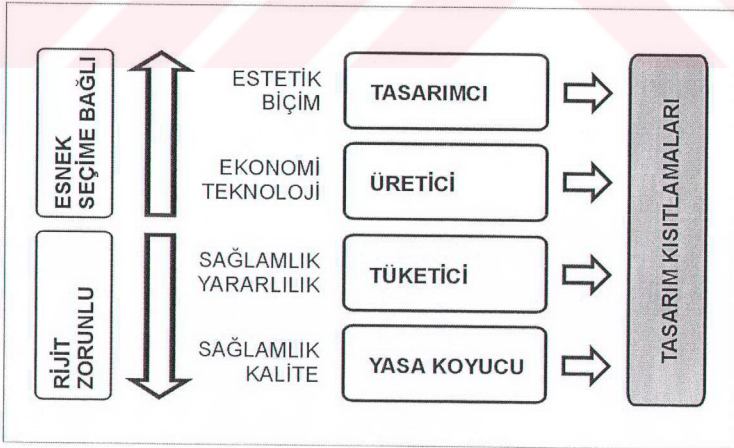
Kontrol edilebilen ve tasarım sürecinde tasarımcı tarafından doğrudan müdahale edilebilen etkenler;

- Konseptin belirlenmesi,
- Kullanım alanlarının belirlenmesi,
- Konumlandırma,
- Değişik ortamlarda kullanabilme (esnek çözümler),
- Dayanıklılık,
- Malzeme seçimi,
- Korozyon,
- Çevresel kaynakların kullanımı,
- Geri dönüşüm, tekrar kullanılabilirlik
- Çevreyi kirletme (ses,görüntü, vs.),
- Güvenilirlik; bozulma sıklığına karşı güvenilir olması,
- Servis kolaylığı, tamir edilebilirlik, servis yapmaya elverişlilik,
- Ambalaj
- Montaj,
- Modülerlik,
- Renk,
- Ölçüler, Boyut,
- Hafiflik, Ağırılık,
- Standartlar, standartları sağlama, IP,
- Kullanım kolaylığı,
- Tasarım için harcanan süre,
- Estetik / Stil / Moda,
- Eskime,
- Ergonomi,
- Akustik,
- Kullanıcının ürünü tanınması, algınabilirlik,
- İletişim, ürün iletişimi,
- Sürdürülebilirlik,
- Güvenlik,
- Kalite,
- İşlevsellik; kullanım açısından ne derecede başarılı olduğu,

tasarımcı tarafından dolaylı olarak müdahale edilebilen etkenler;

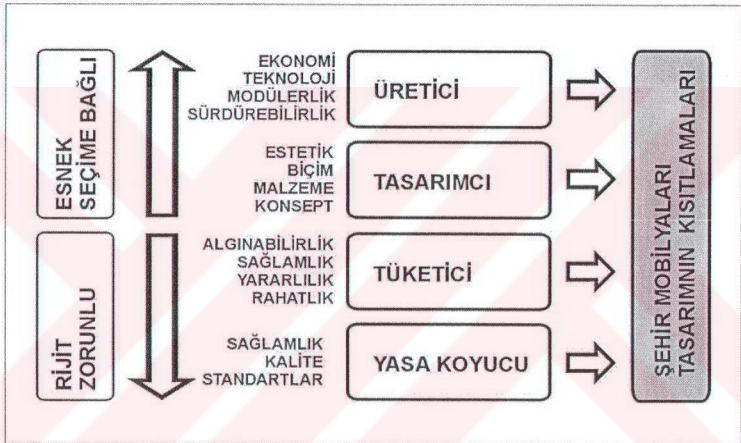
- Üretici firmanın yapısı,
- İmalat yöntemi,
- Servis ağı,
- Servis ömrü,
- Nakliye,
- Üretim zamanı; üretim için harcanan süre,
- Alt yapı sorunları,
- Teknoloji,
- Maliyet, olmak üzere sıralayabiliriz.

Bu etkenlerin yanı sıra, belirsizlikler ve amaç farklılıklarından kaynaklanan belirlemeler ve kısıtlamalar da vardır. Bu kısıtlamalar tasarlanacak ürünün tasarım sınırlarını oluşturur. Genel tasarım açısından ortaya çıkan tasarım kısıtlamaları aşağıda şekilde belirtildiği gibidir. Burada yasa koyucu ve tüketici en rijit bölgeyi oluştururken üretici ve tasarımcı esnek bölgeyi oluşturmaktadır.

Şekil 6 Tasarımın sınırlarını oluşturan tasarım kısıtlamaları.

Ancak tasarım kısıtlamaları; tasarım konseptine, ürünün işlevine kullanım alanı gibi unsurlara göre farklılık gösterecektir. Şehir mobilyalarındaki zorunluluk – esneklik derecelendirilmesi; pratik işlevlerin yanı sıra estetik işlevinin önemi, iletişim işlevine katkıda bulunmaları, kent otoritesini temsil etmeleri gibi unsurlardan dolayı; estetik – biçim - konsept , ekonomi – sürdürülebilirlik - teknolojinin önünde yer almaktadır.

Şekil 7 Şehir mobilyaları tasarımının sınırlarını oluşturan tasarım kısıtlamaları.

Bu belirlemeler doğrultusunda rijit ve esnek kategorilerde yer alan şehir mobilyaları tasarımında ele alınması gereken temel ilkeleri; görsel uyum, algınlabilirlik, sürdürülebilirlik, çevre dostu ürün, standartlar ve normlar, kullanıcı güvenliği, vandalizm ve kent kimliği başlıkları altında değerlendirilmelidir.

2.2 ŞEHİR MOBİLYALARI AÇISINDAN TASARIM İLKELERİ

2.2.1 Şehir Mobilyalarında Görsel Uyum

Estetik işlev ürün ile kullanıcı arasında algılama eylemi sırasında yaşanan ilişkilerden çıkan bir olgudur. Bu algılama estetik görünümünün etkilerinin anlama dönüşmesi sürecinde; bellek içerikleri, geçmişten kazanılan deneyimler, değer yargılar, sosyo-kültürel normlar da etkili olduğundan kişisel olarak duyumsanan bir olgudur.

D. Kuban'ın da değindiği gibi "Estetik yargı ancak algılanabilen boyutlar için söz konusudur."⁴⁰ Konumuz açısından kent mobilyalarının algılandığı ölçek olan; içinde yaşanan mekan olarak kentler tümüyle algılanabilecek boyutta olmadığından; kent estetiğinden bahsedildiğinde bir kentin tümüne ilişkin estetik anlamına gelmediğini vurgulamak gerekir. Kent estetiği kavramı, yapılar arasındaki algılanabilen açık alanların, mekânların ve bu mekânlar içindeki kent öğelerinin düzenine ilişkin estetik anlamına gelir. Bu algılanabilen mekânlar zaman içinde oluşmuştur ve toplumun estetik duyarlılığının göstergesidir.

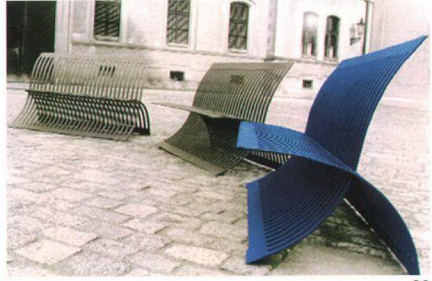
Şehir mobilyalarında; felsefi, kültürel, psikolojik ve sosyal ağırlıklı bir olgu olan "estetik" ile ilgili olarak "görsel uyum" gibi temel psikolojik bir referanstan söz etmek daha doğru olacaktır. Görsel alan içinde yer alan nesnelerin görsel karakteristiklerinin belli bir tanımsal benzerlik içinde olmaları, estetik oluşuma nazaran daha objektif kriterlerle değerlendirilebilecek bir olgudur. Yani şehir mobilyalarının içinde bulunduğu sistemin bütünlük içinde bulunması, ama üniform olmaması gerekir.

⁴⁰ Kuban, D., "Kent Estetiği ve Kent Döşemesi", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 24

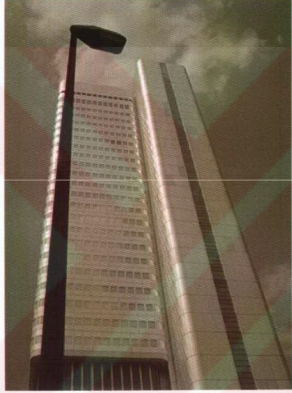

19

20

21

22

23

24

Resim 19-20-21-22-23-24 Kent estetiği kavramı; yapılar arasındaki algılanabilen açık alanların, mekanların ve bu mekanların içindeki kent öğelerinin düzenine ilişkin estetik anlama gelir.

Kent mobilyalarının estetik analizini yaparken şu kıstaslar göz önüne alınmalıdır: Boyut ve oran, biçim, denge, yatay-düsey koordinasyonu, düzen ve düzensizlik ilişkisi, örtüşme ve kesişme ilişkisi, form ve fon ilişkisi, malzemesi, rengi, konumlandırılması, gruplandırılması, kültürel referanslar, zeminle olan ilişkisi, diğer mobilyalarla olan ilişkisi, doğal ve yapay çevre ile olan uyumu, çevredeki aktivitelerle özdeşlik, bakım, temizlik olanakları, vb.

Bireyin bir tasarım ürününe karşı durum ve tutumunda estetik değerler büyük önem taşır. Bir tasarım ürününün, gerek pratik işlev, gerekse ekonomi gibi satın almayı yönlendirici diğer etmenler yanında estetik değeri, o öğeyi, eşdeğerli benzerlerinden farklılaştırır. Bu farklılaşma bu öğenin, diğerlerine tercih edilmesini sağlar. Şehir mobilyalarında bu farklılaşma; kent kimliğini oluşturan önemli etkenlerindedir.

Herhangi bir endüstri ürününün ekonomik ve pratik eş değerli benzerleri içinden seçilme - tercih edilme nedeni, o ürünün "işlevi" açısından taşıdığı niteliklere göre beliren estetik değerleridir.

Estetik değer, karar verme sürecinde alıcıya en büyük etkiyi yapar. Çünkü öğenin görünen; biçim, renk, desen ve benzeri estetik boyutlu, bireyin algılama alanı içindeki nitelikler, önceden edinilen bilgi, tecrübeler ve bunların bilinç alanındaki görüntüleriyle birleşerek estetik kavramsal değerlere dönüşürler. Bu nedenle bir tasarımda estetik değerlerin gereğince yerine getirilmesi, insanın onu çevreleyen öğelerle ilişkileri açısından büyük önem taşır.

Kamusal ürünlerde satın alma kararlarını verenle kullanıcı aynı kişiler olmadığı için, kullanıcının tasarlanan mekan ve mekan öğelerini benimsemeleri açısından daha büyük zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bir kullanıcının yada sadece küçük bir grubun kullanımına yönelik olmadığından bütün kullanıcıların ortak beğenisi söz konusudur. Bu noktada bireylerin yada grupların ortak beğenisinin saptanması kentin kimliği ile ve kentin gelişmişliği

ile olanaklıdır. Bu açıdan tasarımcı burada pazar ekonomisi doğrultusunda estetik çözümleri gerçekleştirmelidir.

2.2.2 Şehir Mobilyalarında Okunabilirlik ve Algınabilirlik

Kent mobilyalarını ve çevrelerini her türden kültürün farklı bireyleri, farklı biçimde kullanır. Öge – kişi ilişkileri ise kısa süreli ve geçicidir. Yani, öğrenin “ne” olduğunun, “nasıl” kullanılacağına öğrenilmesi için gerekli zaman ve yeterli ilişki yoktur. İlişkilerin kısa süreli ve geçici, kullanıcının kültürel yapısının farklı olması, bildirişimin kolay algılanabilir, herkes için, açık ve anlaşılır olmasını gerektirir.⁴¹ Yani bireylerin, kentsel mekan üzerindeki aktivitelerini, güvenli ve kolay olarak gerçekleştirmesi ve çevrede var olan seçeneklerden haberdar olabilmesi için kentsel çevrenin, mekansal yapısının ve şehir mobilyalarının kolay anlaşılabilir olması gereklidir. Bu da mekanın ve mekan içinde konumlanan şehir mobilyalarının okunabilir olması ile mümkün olmaktadır.

Bu anlamda şehir mobilyaları bir sistem bütünü olarak ele alınmalı ve tekil çözümler yerine, çevreyle ve kullanım şemasıyla ilişkilendirilmiş bütünsel çözümlere gidilmelidir.

Çevrenin görsel olarak algılanmasında önemli ölçüde etkili olan faktörleri şöyle sıralayabiliriz: Dış dünyayı oluşturan nesnelerin gerçek öz nitelikleri, geçmiş deneyimlerimiz, gereksinimler, davranışlar ve önyargılar.⁴² Kullanıcı yabancı olduğu mekanlarda önyargıları ile hareket ederek, geçmişteki deneyimlerinden yararlanarak, gereksinimlerini karşılamak için ihtiyaç duyduğu şehir mobilyasını (ürünü) algılamaya çalışır. Bundan dolayı geniş bir kitlenin kullanımında olan şehir mobilyaları kolay algılanabilmelidir.

⁴¹ Doğan, N., “Tasarımda İnsan Etmenleri, Kültürel Özellikler”, İstanbul, 1984

⁴² Genç, A. – Sipahioğlu, A., “Görsel Algılama”, Sergi Yayınevi, İzmir, 1990, Sayfa 13

25

26

27

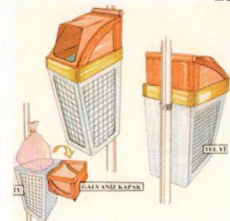
28

29

30

31

Resim 25-26-27-28-29-30-31 Kent yaşamının olağanüstü karmaşık yapısı, insanları etkilemekte ve hemen çabucak bir bakışta algılanabilecek, şehir mobilyalarının da içerisinde bulunduğu bir bildirişim sistemini gerektirmektedir.

Kent yaşamının olağanüstü karmaşık yapısı, insanları etkilemekte ve hemen çabucak bir bakışta algılanacak, şehir mobilyalarının da içerisinde bulunduğu bir bildirişim sistemini gerektirmektedir. Her şeyden önce görülebilirlik ve algılanabilirliğin sağlanması ve bu öğeleri kültür, eğitim düzeyleri çok farklı bireylerin kullanacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Biçimler gündüz ve özellikle gece siluet olarak görülürler. Kolay algılanabilmeleri ve çevre ile kontrastlığı açısından kent mobilyaları yalın ve açıkça okunabilir biçimlere sahip olmalıdır. Ayrıca, "Detaydan önce biçim ve renk algılanır. Renk olmadan biçim algılanmaz, Ancak değişik ışık şartlarında rengin değişmesi ve grileşmesi, bazı konumlarda arka plandaki aynı renkte biçimlerin etkisi ile kaybolması göz önüne alınarak şehir mobilyaları tasarımında ve üzerindeki grafik anlatımda biçime öncelik vermelidir, dış mekanda her şeyden önce ürünün boyutu önem taşır, yeteri kadar uzaktan görülebilmelidir. Görülebilirlik ve dikkat çekicilik bakımından kentsel öğenin çevresi ve çevresi ile olan görelî parlaklığı ve kontrastı önemlidir."⁴³

Çevredeki renkler, mevsimlere, günün değişik saatlerindeki aydınlanma durumuna, kirden, kötü hava koşullarından görsel açıdan değişik derecelerde etkilenirler. Dolayısı ile renk seçiminde ideal şartlar (kullanım sıklığı çok olan şehir mobilyaları için dikkat çekici canlı renklerin kullanılması) dışındaki görülebilirlik durumları da göz önünde bulundurulmalıdır. Sarı en ışıklı ve görülebilir renktir. Kırmızı ve turuncu en çok dikkat çeken renklerdir. Mavi ise en sisli ve seçilmesi en zor renktir.

Renkler birbirini de etkilemektedir. En okunabilir renk bileşimleri sırasıyla; Beyaz üzerine Siyah (en seçilebilir); Sarı üzerine Siyah (en dikkat çekici); Beyaz üzerine Yeşil, Beyaz üzerine Kırmızı; Mavi üzerine Beyazdır.⁴⁴

⁴³ Seyrek, H., "Kent Mobilyası Tasarımında Sorunlarımız ve Sorumluluklarımız, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul - MSÜ, 1986, Sayfa 63

⁴⁴ Toka, C., "İnsan- Araç Bağlantısında Ergonomik Tasarım İlkeleri", İ.D.G.S.A., Yeterlik Tezi, Yayın No.:73 , İstanbul, 1978

En seçilebilir olan (Beyaz zemin üzerine siyah)	SIYAH
En dikkat çekici olan (Sarı zemin üzerine siyah)	SIYAH
(Beyaz zemin üzerine yeşil)	YEŞİL
(Beyaz zemin üzerine kırmızı)	KIRMIZI
(Mavi zemin üzerine beyaz)	BEYAZ

Şekil 8 Renk bileşimlerin derecelendirilmesi

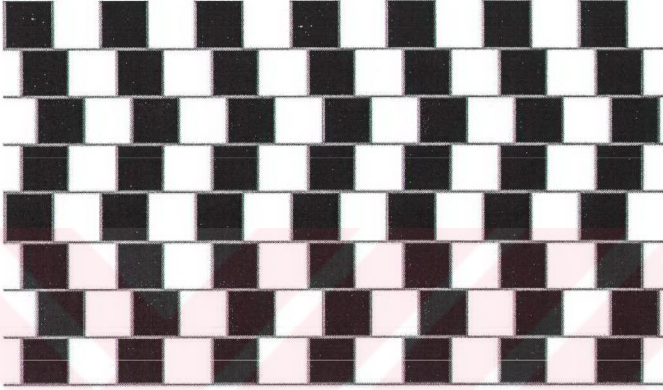
Bireyin çevre ile olan ilişkileri, algılama ile başlar. Konumuz açısından bu genellikle görsel algılamayla ilgilidir.

Algılama, bireyin beş duyu yoluyla edindiği bilgilerin beyinde yorumlanması sonucu meydana gelen bir olgu, fizyolojik bir süreçtir. Bu olgunun, bu sürecin meydana gelmesinde, önceden öğrenilmiş-edinilmiş bilgiler önemli rol oynar. Bugün için bilinen dört boyutuyla (genişlik, derinlik, yükseklik ve zaman) çevrenin algılanması, ayrıca, bireyin içinde bulunduğu ruhsal ortamın durum ve koşullarına da bağlıdır.

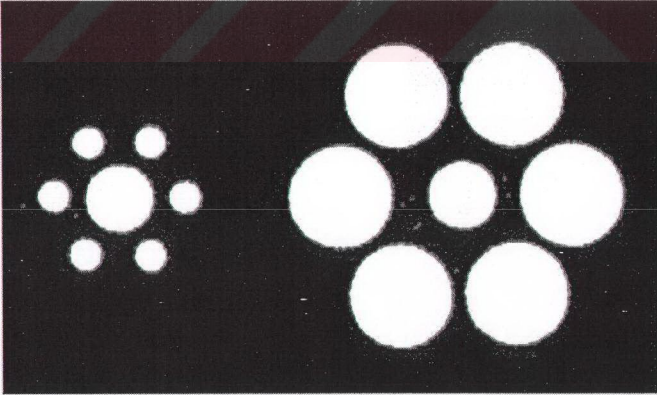
Psiko - fizyologlar, algılamayı şu şekilde tanımlarlar. "algılama, bir nesnenin varlığını, ya da bir olayı duyum yoluyla yalın bir biçimde ve enerji harcayarak bilinç alanına alma, anlama, sezme, kavramadır. Bireyin, doğa ile olan temel ilişkisi sonucunda maddesel, bireysel ve kültürel var olması, algılamaya dayanır." ⁴⁵

⁴⁵ Baymur, F., "Genel Psikoloji", İnkılâp ve Aka Basımevi, İstanbul 1973, Sayfa 98

Algılama, nesne aynı olduğu halde farklı koşullara göre değişebilen bir olgudur. Bu farklı koşullar, çevreden gelen iletilerin (bilgilerin) nitelik ve nicelikleriyle belirlenirler.

Şekil 9 Paralel olan çizgiler, karelerin konumlarından dolayı eğriler olarak algılanmaktadır.

Şekil 10 Merkezde bulunan dairelerin çapları eşit olmasına rağmen etrafındaki diğer daireler nedeniyle farklı algılanmaktadır.

Çevrenin tüm özellikleri bir tür ileti, bilgi kaynağıdır. Gerçekte de bir telefon, sınırlayıcı, bank, çöp kovası kullanıcı için bir iletişimdir. Biçimiyle, malzemesiyle, rengiyle, dokusuyla... nasıl kullanılacağını bildiren bir iletişim sistemidir.

Semboller de birer iletişimdir. Ancak bir sembolün kavranıp habere dönüşmesi, yani algılanıp anlaşılması, bireyin veya toplumun kültürel yapısına bağlıdır.

Çevre sadece görsel değildir. İşitilen, dokunulan, ısı ve tat olarak alınan, koklanan çevreler de söz konusudur. Kişi bütün bu alıcıları yardımıyla topladığı verileri "görüş alanı" değilse bile "görüş dünyası" içinde biriktirip, algılamakta, bütünleştirmekte ve değerlendirmektedir.⁴⁶

Algılamanın doğrudan tasarımcıyı ilgilendiren yönleri görsel, işitsel, ve dokunsal algılama ile açıklanmaktadır.

2.2.3 Şehir Mobilyalarında Sürdürülebilirlik

Her endüstri ürünü gibi, kent öğelerinin de önceden belirlenmiş bir kullanım yolu ve ömrü vardır. Her öğe, belirlenmiş olan bu süre içinde görevini tam olarak karşılamak zorundadır. Ve eğer bu süre sonunda kısmen yada tümüyle yenilenerek değiştirilecekse, bunun da nasıl olabileceği, kim tarafından ve nasıl yapılabileceği belli olmalıdır. Ancak böyle yolla bir ürün sisteminin canlı kalması ve kendinden beklenenleri kesintisiz vermesi sağlanabilir...⁴⁷

⁴⁶ Betil, T., "Kent, İnsan ve Görsel İletişim", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 42

⁴⁷ Küçükerman, Ö., "Kent Öğelerine Endüstri Ürünü Olarak Bir Bakış", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 37

Şehir mobilyası; her türlü yanlış ve kötü kullanım da gözetilerek, en beceriksiz kullanıcı tipine göre tasarlanmış ve üretilmiş olmalıdır. Kullanılacak yerin iklimi göz önünde bulundurarak her türlü hava şartlarında kullanılabilinmelidir. Üretilmiş olan ürünün sürdürülebilirliği açısından, zaman içinde karşılaşılabilecek bütün durumlar önceden ortaya konulmalıdır. Herhangi bir onarım çok kolayca ve kısa sürede yapılabilmesi ya da sistemin tümüyle değiştirilebilmesi için her şey bu amaca uygun olarak tasarlanmış ve üretilmiş olmalıdır. Gerek ana yapısı, gerekse ayrıntıları, zaman ve kullanma koşullarına dayanabilecek en uygun malzeme ve teknoloji ile tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

Şehir mobilyalarında sürdürülebilirlik açısından eskime (kullanışsızlama) faktörlerini aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz.

1- Fiziksel Eskime;

- Kullanıcı ilişkileri,
  - Kötü kullanım
  - Vandalizm
  - Çoğul (sayısal çokluk) kullanım
  - Kullanım sırasında hareketli bölümlerin yıpranması (sürtünme)
- Çevresel Etkiler,
  - İklim koşulları
  - Rüzgar, nem.. vs. gibi nedenlerden dolayı aşınma, korozyon vb. sonuçlar.

2- İşlevsel Eskime; Çeşitli etkenlerle (sosyal, kültürel, teknolojik, demografik, yönetsel vb.) ihtiyacın ortadan kalkması yada yerine başka ürünlerin konması.

3- Değersel Eskime;

- Fizik ve malzeme eskimesinin getirdiği yıpranma, aşınma, çürüme, vb. gibi nedenler sonucu kötü görünüşte olmaları.
- Görsel eskime; kullanıcının uzun süre izlediği üründen sıkılması, yenilik isteği.

4- Teknolojik Eskime.

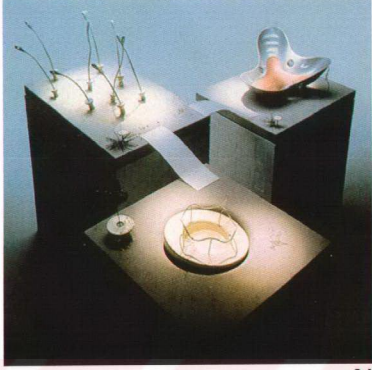

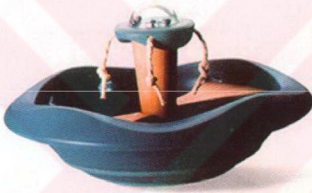
32

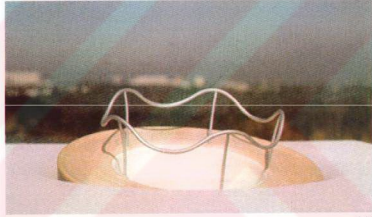
33

34

35

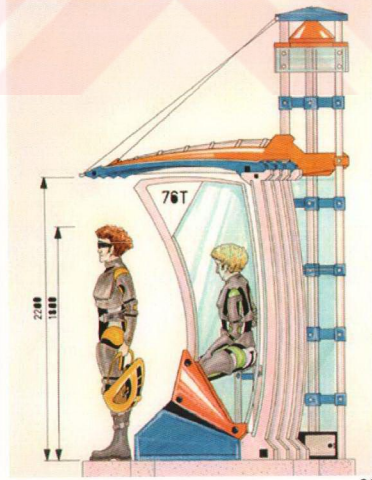
36

37

38

39

Resim 32-33-34-35-36-37-38-39 Şehir mobilyaları da kentin bütünüyle birlikte yaşar, aşınır, yorulur ve yenilenir. Çevre içinde kent ögesi, yaşayan bir sistemdir. Canlılığın temelinde ise yenilenme yatar.

Evdeki ya da işyerindeki bireysel mobilyalarla, şehirde kullanılan mobilyalar arasında planlama, tasarım ve üretim açısından çok değişik yönler vardır. "Kent öğeleri çok çeşitli kişiler tarafından ve çok değişik özelliklerde kullanılabilir. Bu tür yanlış kullanımlar karşısında bile, üretilmiş olan sistem kendisinden beklenen görevi tam olarak yapabilmelidir."⁴⁸

Kent öğeleri kalıcı ve uzun süreli yaşamı olan bir geniş sistemin, "şartlara uyarlanabilen küçük parçaları" olarak düşünülebilir. Bu sistemin bütünlük içinde bulunması, ama "üniform" olmaması gerekir. Ya da bu üniform alt yapının, kent kimliği içindeki özelliğinin hissedilmemesi gerekir. Bir kentin yapısı içinde bulunan bütün öğeleri bir anda pratik olarak yenileriyle değiştirilemez. Buna karşılık zaman içinde doğru yönde geliştirilmelidir.⁴⁹

Şehir mobilyaları da kentin bütünüyle birlikte "Yaşar, aşınır, yorulur ve yenilenir." Bu durum her zamanla "Doğal bir düzeni" yansıtır. "Çevre içinde kent öğesi sistemi yaşayan bireydir". Canlılığın temelinde ise "Yenilenme yatar"... işte, şehir mobilyaları açısından önemli olan bu sürekliliğin sağlıklı olarak tasarlanması ve üretilmesi olmalıdır.⁵⁰

2.2.4 Çevre Dostu ve Geri Dönüşümlü Şehir Mobilyaları Tasarımı

Ekoloji; yaşayan organizmaların aralarındaki ve çevre arasındaki ilişkilerin tanımlanmasıdır.⁵¹ Çevre ekolojik yönü ile ele alınırken, içindeki tüm canlı organizmaları ve onların yaşamlarını etkileyen maddeleri incelemektedir. Bir kentin ekolojik düzenlenmesinin hedefi, kentsel sistem içinde çevre ve insan gereksinimleri arasında dengenin sağlanmasıdır. Şehir mobilyalarının tasarımı yapılırken, ekolojik dengeye zarar vermeyecek şekilde kente işlevsel

⁴⁸ Küçükerman, Ö., "Kent Öğelerine Endüstri Ürünü Olarak Bir Bakış", Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 33

⁴⁹ Küçükerman, Ö., a.g.e., Sayfa 34

⁵⁰ Küçükerman, Ö., "Şehir mobilyaları Otorite'yi sağlar", Çağdaş Şehir dergisi, İstanbul, Ekim 1986, Sayfa 26

⁵¹ Türkçe Sözlük Türk Dil Kurumu- Ankara, 1998

değerler kazandırılacağı düşünölmelidir.

"Her şeyin planlanıp tasarlanması gereken toplu üretim çağında tasarım, bireyin kullanım aletlerini, çevresini ve giderek toplumu şekillendirdiği güçlü bir araçtır".⁵²

Bundan 30 yıl önce Victor Papanek; Tasarımcıların, çalışmalarında çevreyle olan ilişkileri göz ardı etmemeleri gerektiğini söylemişti. Ham maddenin doğadan alınarak kullanılıyor olması, çok önemli boyutlarda çevre aşınmasına neden olmaktadır. Üretim, çoğu kez enerji kullanan, atık üreten, bir çok zararlı yan ürünün ortaya çıkmasına neden olan bir süreçtir. Ürün, üretim sürecini izleyen dağıtım ve kullanım aşamalarında da çevre üzerinde belirgin bir etki yapar. Ürün, yok edilme aşamasına geldiğinde de farklı türden bir dizi soruna da neden olur.

Üretim sürecinin bütün aşamalarının meydana getirebileceği olumsuz sonuçların doğrudan sorumlusu; ürünün temel belirleyicisi olan tasarımcıdır. Hangi malzeme kullanılmalıdır? Kullanılan malzeme çevre dostu mudur? Kullanılan malzeme doğal mı? Yapay mı? Malzeme nasıl üretilir? Nereden temin edilmelidir? Ürün, hangi yöntemle üretilmelidir? Çevre dostu üretim teknikleri neler olabilir? Ürün, nasıl kullanılacak ve yok edilecektir? Kolayca onarılabılır nitelikte mi olmalı yoksa atılmalı mıdır? Atılıyor olması durumunda, parçaları yeniden kullanılabilir mi yoksa dönüşüme girebilir mi?...Tasarımcı, bütün bu sorunların yanıtlarını açık ve net verebilmelidir. Zira tasarım, birçok ölçütün söz konusu olduğu bütönsel bir sürecin en önemli ögesidir.

Bir tasarlama olgusunda, önceliği üründen ürüne değişen pek çok ölçüt kullanılır. Ancak günümüzde yeni bir ölçüt daha yer almaktadır. Ürün, ham

---

⁵² Papanek, Victor, "Design For the Real World", Sayfa 140

40

41

42

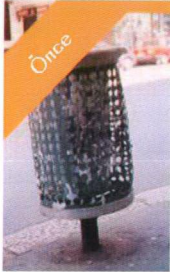
43

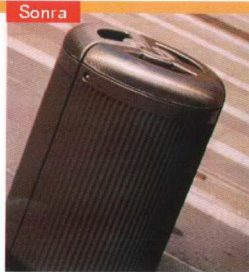
44

Resim 40-41-42-43-44 Ürün, ham maddesiyle, üretim tekniğiyle, kullanım sonrası ömrünü yitirdiğinde yok olması ya da dönüşümüyle "dost" olmalıdır.

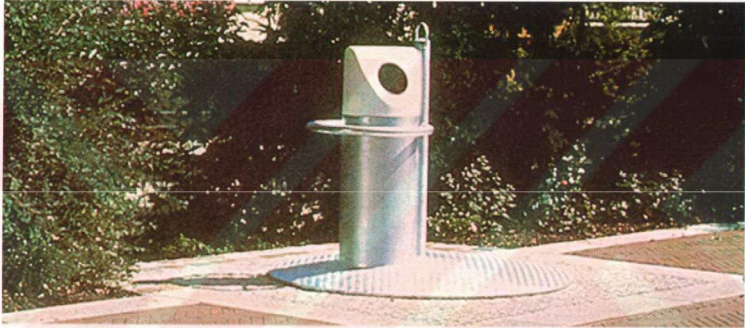
45

46

47

48

49

50

Resim 45-46-47-48-49-50 Şehir mobilyalarının tasarımı yapılırken, ekolojik dengeye zarar vermeyecek şekilde kente işlevsel değerler kazandırılacağı düşünülmelidir.

maddesiyle, üretim tekniğiyle, kullanım sonrası ömrünü yitirdiğinde yok olmasıyla ya da dönüşümüyle "dost" olmalıdır.

Tasarımcı, karar sürecinde kilit noktalarda olması nedeniyle bir üründe belirli değişikliklerde etken olabilir. Çevre bilinci olan bir tasarımcı, kaynakların en aza indirilmesi, üretim ve kullanım sürecinde doğaya zarar vermemeyi hedefler.

Pek çok ürün, bunlar arasında özellikle kent mobilyalarında çoğunlukla kullanılan; cam ve alüminyum, geri dönüşüm işleminden sonra neredeyse birebir aynı karakteristik özellikleri ve en üst performansı gösterirler. Bu nedenle, ham madde olarak ve dönüştürülmüş halde yaygın kullanım alanları vardır. Diğer maddeler ise geri dönüşüm sürecinde kimyasal yapılarında değişim yaşarlar ve genellikle özgün kullanım doğrultusunda yeniden kullanılamazlar.

Zaman içinde bütün ürünler yıpranır ve atılır. Üretim maliyetlerinde büyük bir dilim, çoğunlukla yenilenen ham maddedir ve bu, ciddi bir atık birikimine neden olur. Atıkları toplama, nakletme, ayırma ve dönüştürme işleminin maliyeti, genellikle atmaktan daha pahalı bir süreç olabilir. Diğer taraftan atmanın maliyetinin giderek artıyor olması, üretim sürecinde dönüşümlü malzemenin kullanımına ve ürünün bu malzemelerle tasarlanmasına neden olmaktadır.

Malzeme farklılığının azaltılması, dönüşümünde tercih nedenidir. Çünkü farklı malzemeler farklı geri dönüşüm aşamalarından geçeceklerinden maliyetleri yüksek olacaktır. Ayrıca, özellikle farklı polimerlerden üretilmiş parçaların, kendilerine özgü bir karakteri olduğundan, yeniden kullanımları son derece sınırlıdır. Elektronik sektöründe onarılması güç hatta mümkün olmayan, düşük maliyetli olarak üretilen, bazı ürünlerin karmaşıklığı da geri dönüşüm sürecine olanak vermez.

Plastikler ise dönüşüm sonrasında nitelik kaybederler. Yüksek performanslı bir plastik, dönüşüm sonrasında hiç kullanılmamış bir ham madde gibi özgün işlevinde kullanılamamaktadır.

"Bazı geliştirilmiş malzemeler, çevre dostu özellikler taşırlar. Örneğin, seramik, silikon carbide, silikon nitrat, alüminyumla karıştırıldığında yüksek ısı yalıtımı sağlayarak enerji tasarrufunu artırır. Grafitten yapılmış süper güçlü elyaf, sağlamlığı ve hafifliği nedeniyle konstrüksiyon malzemesi olarak kullanılır. Plastik malzemeler korozyona uğramadıkları için, tıp alanında yaygın bir biçimde kullanılır".⁵³

Endüstri ürünleri tasarımında, yaratıcı ve özellik belirleyici kişi olarak tasarımcı, bu ve bunlar gibi pek çok konuda tasarımcı sorumluluğu açısından "çevre dostu" görevini üstlenmelidir.

Özellikle kamuya hizmet sunan şehir mobilyalarında çevre dostu tasarımının önemi fazladır. Hem bir çok açıdan sosyal zorunluluğu yüksek ürünlerdir. Hem de kamusal kullanıma yönelik olduğu için çabuk eskiyip yenileriyle değiştirilmelidir.

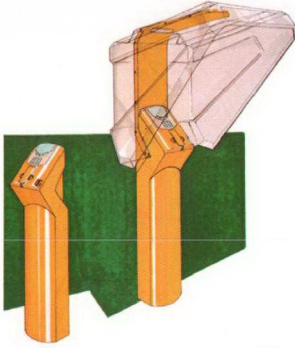
2.2.5 Şehir Mobilyalarında Standartlar ve Normlar

Ülke ya da ülkeler arası, yasal olarak hazırlanan standartlar tasarımcının esnekliğini sınırladığı gibi, ürünün sürdürülebilir olduğuna da işaret eder. Ülkemizde tasarlanan ve üretilen bütün ürünler ya Türk Standartlarına (TSE) göre ya da uluslararası standartlara uymak zorundadır. Bazı hallerde uluslararası standartlara; ISO (International Standards Organization), yada İngiliz BSI, Alman DIN, Fransız AFNOR, Amerikan ASA v.b. gibi ülkelerin standartlarına uyulur. Eğer bir ürünün uyacağı bir standart yoksa, o zaman tasarımcı daha serbest hareket edebilir. Sanatsal yanı olan ürünler için

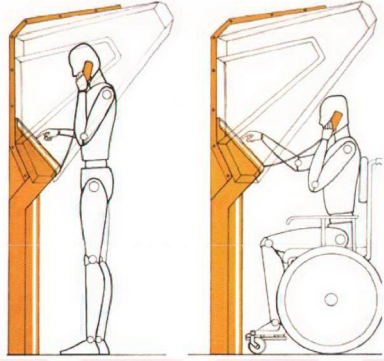
---

⁵³ Mc Kenzie, Dorothy, "Green Design, Design For the Environment", Sayfa 68

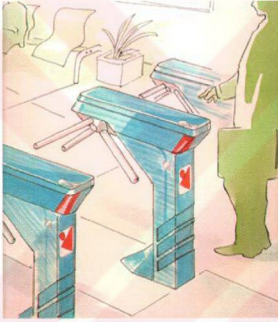

51

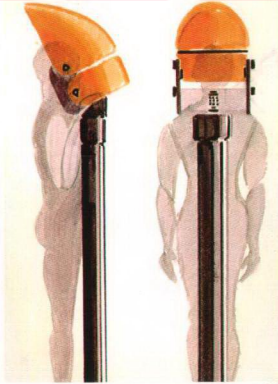
52

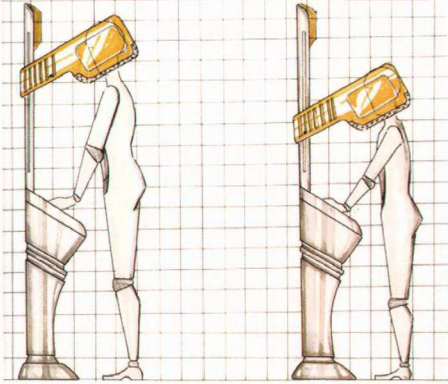
53

54

55

56

Resim 51-52-53-54-55-56 Şehir mobilyası tasarımında, belli fonksiyonların elde edilmesi için önceden belirlenmiş normlar gerekir.

standart genellikle yoktur. Bu tür ürünler, genellikle değişken bir karaktere sahiptir ve tasarımlarında büyük bir esneklik payı vardır.

Şehir mobilyalarının üretiminde endüstriyel standartlaşma kaçınılmaz bir gerekliliktir. Çünkü, bu durumda, kentsel mobilyaların kullanım ve yapım kolaylığı, bir örnekliliği ve beraberliği, tekrarlanabilirliği elde edilebilir.⁵⁴

Standartlar ancak üretiminin endüstrileşmesi ile daha kolay ve etkili olarak sağlanabilir. Bir kent ögesi sisteminin "standart üretim olması" isteği, gerçekte üreticinin kendi sorunudur. Bir şehirlî için önemli olan ise "İşin doğru görülmesi ve bunun güzel olmasıdır".. Onun nasıl üretildiğiyle nasıl bakım yapıldığıyla çok ilgili değildir. Bu da doğal bir durumdur.⁵⁵

Belli fonksiyonların elde edilmesi için önceden belirlenmiş normlar gerekir. Eğer bu normlar yoksa, ya da yeterli değilse, tasarlanan ve üretilerek hizmete sokulan kent öğeleri istenilen amaca ulaşması düşünülemez. Bu normlar ortada yoksa, neyin nerede başlayıp nerede bittiği bile belli olmaz.⁵⁶

Bir çok ürün, diğer ürünlerle bir kesişme noktasına sahiptir. Dosya kağıtlarının dosyaya, klasöre, fotokopi ve yazıcılara, evrak çantalarına uyması ortak normlar paylaştıkları içindir. Şehir mobilyalarında ortak normlar ise çöp poşetlerinin çöp kovalarına, çöp konteynırlarının çöp kamyonlarına, kanalizasyon ızgaraları ile parke taşları arasında görmek mümkündür.

⁵⁴ Çubuk, M. – Yüksel, G. - Karabey, H., "Yapılanmamış Kentsel-Kamusal Dış Mekanlar", Yapı dergisi, Sayı 30, 1978, Sayfa 46

⁵⁵ Küçükerman, Ö., "Kent Öğelerine Endüstri Ürünü Olarak Bir Bakış", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 34

⁵⁶ Küçükerman, Ö., a.g.e., Sayfa 36

2.2.6 Kullanıcı Güvenliği ve Şehir Mobilyaları

Özellikle kitle kullanımı için tasarlanan ve kullanılan Şehir mobilyalarının öncelikle gerekliliği, yararlılığı, kullanıŐılıđı ve güvenliği söz konusudur. Şehir mobilyalarının amacı her Şeyden önce kent yaşamını kolaylaştırmak ve bir düzene sokmaktır. Bu amacını, yani Şehir mobilyalarının işlevini yerine getirmesi; öncelikle kullanımını sağlayan eylemlerin, kullanıcının fizyolojik ve psikolojik yeteneklerinden oluşan bir sınır içinde hiÇbir zorluk ve tehlike ile karşılaşmadan gerĐekleŐtirebilir olması gereklidir.

Kullanıcı, Şehir mobilyalarını kolay algılayabilmeli dolayısıyla iyi tanınalıdır. Kamusal alanda yer alan Şehir mobilyaları ilk bakışta kullanıcıya güvenlik mesajını doğru olarak vermelidir. Güvenlik mesajı gerĐek ve yeterli derecede yüksek olmalıdır.

Kent öğelerinin standartları arasında en önemlisi, "İnsan güvenliği" ile ilgili olanıdır. İnsan güvenliğinin önde tutulması, özellikler taşıyan bir teknolojidir. Kendi kuralları ve standartları vardır. Bunların yüksek kalitelerde çözümlenmiŐ olması gerekir.⁵⁷

Şehir mobilyası tasarımında boyutlar ve antropometrik ölçüler söz konusu olduğunda bazı standartlara ihtiyaÇ duyulmaktadır. Bu standartlar aranırken hareket noktası kullanıcıların ergonomik ölçüleri olmalıdır. Şehir mobilyalarında kullanıcı ölçüleri göz önüne alınarak fizyolojik ve psikolojik rahatlık sağlayacak Şekilde düşünölmelidir.

Şehir mobilyalarının yoğun kullanıcı kitlesi tarafından kullanılması başta hijyen sorununu getirmektedir. Ürünün, yoğun kullanıcılardan ve ürünün üzerindeki detaylardan dolayı, pislik ve mikrop yuvası olabilecekleri düşünçesi detay ve malzeme seçimini daha da önemli kılmaktadır. Ayrıca

⁵⁷ Küçükerman, Ö., "Kent Öğelerine Endüstri Ürünü Olarak Bir Bakış", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 37

hijyen bakımından, şehirde kullanılan elemanların birbirlerini tanımayan kişilerce kullanımı da bir sorun oluşturmaktadır. İnsanlar psikolojik olarak kendilerini daha güvende hissetmeleri için tanımadıkları kişilerle aralarında belli mesafe bırakmak eğilimindedirler. Şehir mobilyaları tasarımında kullanıcılar arasındaki mesafe göz önünde bulundurulmalıdır.

Kullanıcı, yoğun sirkülasyon alanlarında; şehir mobilyasına gereksinim duyduğu ihtiyacını karşılarken, insan hareket ve eylem ekonomisine ters düşmemelidir. Eylemi gerçekleştirirken fazladan dikkat gerektiren unsurlarla karşılaşmamalıdır, yalın olmalıdır. Ayrıca bu öğeleri çok değişik eğitim ve kültür düzeyinde insanların kullanacağı da düşünülürse gereğinden fazla detaylardan ve grafik tasarımların görsel ve detaylardan mümkün olduğu kadar arınmış olması gerekir.

Diğer bir güvenlik önlemi de; yapım, bakım ve onarımla ilgili olanlardır. Şehir mobilyaları sürekli bakım ve kontrol gerektiren öğelerdir. Şehir mobilyalarını kısa sürelerde ama farklı kişilerce sürekli kullanır ve bundan dolayı daimi olarak bakım ve kontrollerini yapan görevliler bulunmaktadır. Şehir mobilyalarına ergonomi ve güvenlik açısından bakıldığında nakliye, montaj ve bakımına kadar, şehir mobilyası - insan ilişkisi gerektiren hiçbir eylem göz ardı edilmemelidir. Kent öğelerinin nasıl taşınıp, yerlerine nasıl monte edilecekleri daha önce kesin olarak büyüklükleri ve ağırlıkları göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Yapım, montaj ve bakım çalışmalarının planlanmasında işin verimliliğinden önce insan sağlığı ve güvenliği düşünülmelidir.

Kentsel mekanların, kent öğelerinin ve dolayısıyla kentlinin güvenliğini sağlayan en temel öğesi hiç kuşkusuz kent aydınlatmasıdır. Kent aydınlatması, geceleri suçu azaltan bir faktör olarak görülmektedir. İnsan iyi aydınlatılmış bir alanda hem kendini güvende hisseder, hem de çevreden gelebilecek tehlikelere karşı önlem alabilmektedir. Aydınlatma yapıların da

korunmasını sağlamaktadır. Güvenlik ve aydınlatma kalkınmışlık seviyesinin de göstergesidir.

Kent öğeleri, tasarımcı açısından, taşıdığı özellikler nedeniyle "Güvenli kamusal ürün" grubu içinde tanımlanmaktadır. Bu grup ürünler genellikle "çok dayanıklı" olmak zorundadır. Zaman içinde kötü kullanılmaktan ileri gelen bozukluklar yanında görevini sürdürebilecek özelliklerde tasarlanmış ve üretilmiş olmalıdır. Her türlü aksaklık olabilir ama bu açıdan herhangi bir aksaklık olmamalıdır. Kent öğesi tasarımında genel planlamadan başlayan ve en küçük ayrıntısına kadar giden süreç içinde bu ilkeler geçerli olmalıdır.⁵⁸

2.2.7 Vandalizm ve Şehir mobilyaları

Kullanıcının ürüne olumsuz yaklaşım olgusunu "vandalizm" başlığı altında irdelemek mümkündür.

Vandalizm, çeşitli araştırmacıların tanımlarına göre, sahibinin izni olmadan bir malın tahribi, hasara uğratılması, şeklinin ya da görünümünün bozulması ya da istenerek ve kötü niyetle mala, mülke verilen tahribattır. Bir saldırı, kötü niyetle verilen zarar, mülkiyetin bilinçli olarak tahribi, hasara uğratılması ya da fiziki görünümünün bozulmasıdır. Tümüyle bir gruba ya da özel bir alt gruba karşı saldırının somut bir örneğidir. Mala mülke karşı suç işleyen bir tahribattir.⁵⁹

Vandalizm ne kesin tanımlanmış bir davranış biçimi, ne de belirgin bir yasal kategori değildir. Bu daha çok, belli davranış tiplerine belli koşullarda verilen isimdir.⁶⁰

⁵⁸ Küçükerman, Ö., "Kent Öğelerine Endüstri Ürünü Olarak Bir Bakış", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 37

⁵⁹ Yıldırım, A., Kamusal Alanlarda Vandalizm, KTÜ Fen Bilimleri Ens. Peyzaj Mim., 2000

⁶⁰ Ward, C., Vandalism, Architectural Press, 1973

Vandalizm'i oluşturan etmenler;

1. Psikolojik,
2. Sosyal ve fiziksel çevre,
3. Eğitim düzeyi,
4. Sahiplenme, sahiplenme bilincinin kazandırılması.
5. Onarım, "onarabilirlik; ürün üzerindeki belirli bir arızanın belirli

koşullarda ve belirli bir sürede giderilebilme olasılığını ifade etmektedir."⁶¹

Tahrip edilebilecek türden öge yada detaylar, vandal eylemi yönlendirecek ve kuvvetlendirecek unsurlardandır. Bundan dolayı onarılmamış şehir mobilyaları dayanıklı görünmediği için vandal davranışları çeker.

6. Yoğun kullanım,
7. Nüfus çoğunluğu ve çocuk sayısı,
8. Aydınlatma, kentsel mekanların, kent öğelerinin ve dolayısıyla kentlinin güvenliğini sağlar. Kötü aydınlatılmış, loş mekanlar ve kuytu yerler suç işlemeye elverişli zeminler hazırlamaktadır.
9. Savunulabilir mekan ve görsel kontrol,
10. Renk, herşeyden önce biçimin algılanmasını sağlar. Rengin kullanıcılar üzerinde psikolojik etkisi vardır. Bazı renkler, kullanıcılara huzur veririrken bazıları da agresifliği artırır, bilinçaltı saldırgan duyular uyandırır.
11. Yüzey dokusu,
12. Dayanıklılık, başlıkları altında sıralanabilirler.

Clarke ve Mayhew vandal davranışları oluşturan etmenleri ve kişinin yaradılışından gelen etkenleri şematize etmişlerdir.⁶²

Kentler içerisinde birçok şehir öğesi vandalizmle bazen geri dönüşü güç zararlar görmektedir. Bu vandal hareketler çok çeşitli biçimde ve çeşitli

⁶¹ Kurtuluş, H., "Endüstri Ürünleri Tasarımında Tasarımı Belirleyici Bir Kriter Olarak Eskime Faktörleri", MSÜ Yüksek Lisans Tezi, 1992, Sayfa 19

⁶² Clarke, R.V.G.- P. Mayhew, "Designing out Crime, Home office Research Unit", Her Majesty's Stationary Office. 1980

bölgelerde olabilmektedir. Bu sorunu çözmek için öncelikle tasarımcılara, toplum ve yönetimlere görevler düşmektedir.

Vandal davranışlar sergiledikleri çok farklı uygulamalar koşutunda geniş bir tipolojik yelpaze oluştururlar.

A. Amaçlı vandalizm

1. Açgözlülük vandalizmi

- a. Yağmacı vandalizm
- b. Aracı vandalizm
- c. Edinmeci vandalizm

2. İfadeci vandalizm

- a. İntikamcı vandalizm
- b. Kötü niyetli vandalizm

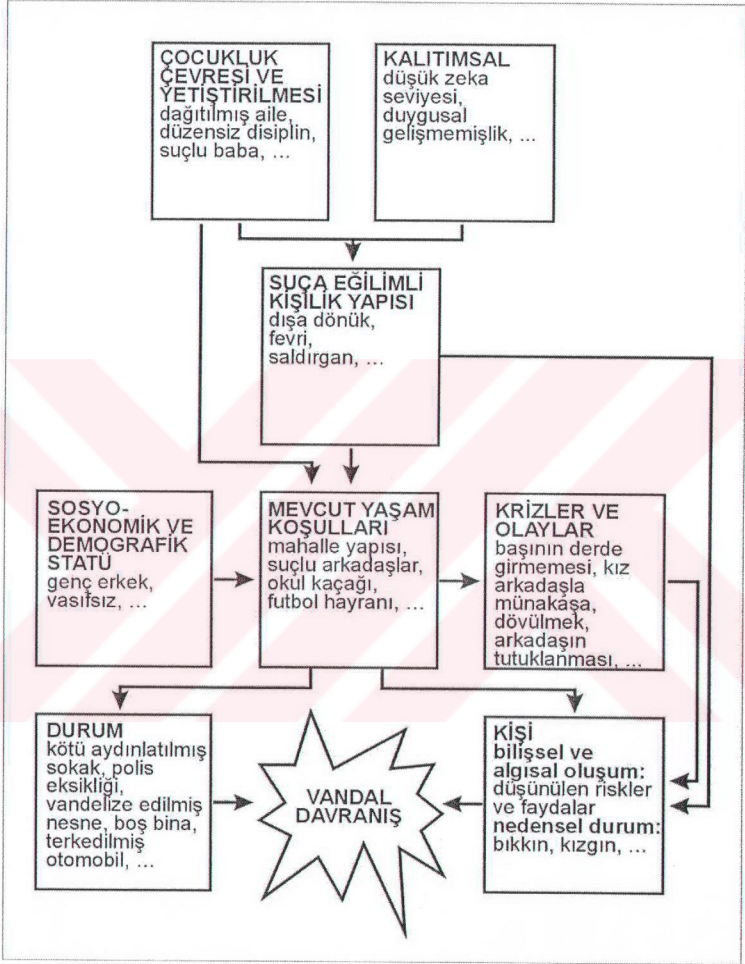
3. İletişimci vandalizm

- a. İdeolojik vandalizm
- b. Taktik vandalizm
- c. Hayalci vandalizm
- d. Gösterimci vandalizm
- e. Resmi vandalizm

B. Amaçsız vandalizm

1. Oyun vandalizmi
2. Sıkıntı vandalizmi
3. Akıl hastalıklarından kaynaklanan vandalizm.⁶³

⁶³ Türkoğlu, G.G., "Design for Preventing Vandalism on Street Furniture", ODTÜ Yüksek Lisans tezi, 1990.

Şekil 11 Vandal davranışların etkenleri.

Bu vandalizm çeşitlerine kısaca değinirsek;

A- Amaçlı vandalizm: çıkar sağlamak amacıyla yapılan vandal davranışlardır.

1- Açgözlülük vandalizmi maddi kazanç edinmek üzere yapılan davranışları kapsar. Yağmacı vandalizm; Nesneleri veya nesnelerin parçalarını sökerek bundan fayda ummayı amaçlar (Alüminyum, bakır vb malzemelerin sökülerek satılması). Aracı vandalizm ise; Nesnelerin kendilerine değil içinde barındırdıkları ürünleri elde edilmesine yönelik davranışlardır (Sigara, İçecek, Gazete, vb. otomatlara yönelik olanlar). Bu eylem sırasında hedeflenen nesne olmamasına karşın zarar görür. Edinmecî vandalizm; yalnızca elde etmek amacıyla, nesne parçalarının veya nesnelere yönelik davranışlar. Bu eylemde elde edilen nesnenin satılarak para kazanmaya yönelik bir amacı yoktur (sokak levhaları, kapı numaraları, lambalar, vb.).

2- İfadeci vandalizm, kişinin (topluma, yönetime, hatta kendine) olumsuz duyduğu duyguları ifadelendirmek için yöneldiği bir davranış tipidir. İntikamcı vandalizm, Olumsuz duygular beslenen kurum veya kişilerin mallarına zarar verilmesi amacıyla yapılan vandalizmdir. Kötü niyetli vandalizm: Bazen amaçsız gibi gözükse, ancak içinde belli bir kötü niyeti barındıran (oyun alanlarında şişe kırmak, çöp bidonlarını devirmek, vb) vandalizm tipidir.

3- İletişimci vandalizm, topluma belli bir mesajını iletebilmek amacıyla gerçekleştirilen etkinliklerdir. İdeolojik vandalizm; ideolojik fikirlerin iletilmesi amacıyla ve genellikle kendini duvar yazısı olarak gösteren vandalizm tipidir. Taktik vandalizm; belli bir ideolojik olguya toplumun dikkatini çekebilmek için çarpıcı bir eylemde bulunma koşulunda yapılan ve nesnelerin tahribini de içeren vandalizmdir. Hayalci vandalizm: Genellikle işsiz ve evsiz kişinin amacı vandal davranış aracılığı ile tutuklanarak cezaevlerinde yemek ve yatak sağlayabilmektir. Gösterimci vandalizm: Kişiye toplumsal normlar ve / veya resmi kurallar çerçevesinde yasaklanmış kullanımları sağlamak amacıyla (özel bir kulübün oyun sahasına girerek oynamak gibi) gerçekleştirilen ve temelinde bu yasağa başkaldırmanın iletilme olgusunu

taşıyan vandalizmdir. Resmi vandalizm; Resmi kuruluşların propaganda amacıyla nesnelere (duvarlara, otobüs duraklarına, elektrik direklerine, vb) zarar vermeleridir.

B- Amaçsız vandalizm; bireyin herhangi bir hasar yapma veya çıkar sağlama niyetleri olmadan ortaya çıkan vandal neticelerdir. 1-Oyun vandalizmi; Çocukların merak, öğrenme veya oyun oynarken nesnenin tahribine yol açması. 2-Sıkıntı vandalizmi; vakit geçirirken, beklerken, vb durumlarda sıkılan bireylerin nesnelere yaptıkları tahribattır. 3-Akıl hastalıklarından kaynaklanan vandalizm ise basit tahriplerden ciddi kundaklama olaylarına kadar çok geniş alanı bulunan davranışlardır.

Vandalizm olgusunu kontrol edebilmek dikkatle üzerinde çalışılması gereken bir konudur. Bu kontrol sürecinde endüstri tasarımının aktif bir etken olarak devreye girmesi kaçınılmazdır. Ürün-kullanıcı ilişkilerinin vandal amaçlar açısından analizi ile nesnenin tasarımına getirilecek farklılıklar veya yenilikler nesnenin vandal bir davranışa hedef olma potansiyelini etkileyeceği gibi böylesi davranışlara direncini de tanımlayacaktır. Bu iki farklı girdi gerçekte tasarım / vandalizm etkileşiminde geçerli iki temel tavrı da belirlemektedir: Vandalizm dayanıklı ürün tasarımı ve vandalizme karşı ürün tasarımı.⁶⁴

Vandalizme dayanıklı ürünlerin tasarlanmasındaki temel düşünce; vandal saldırılara daha uzun süre karşı koyabileceği varsayımı ile gerçekleştirilecek ürünlerdir. Vandalizme dayanıklı olma gayretinin ağır, iri ve kaba ürünlerle sonuçlanması yüksek bir olasılıktır ve bu tür nesnelere toplumun beğeni düzenini olumlu etkileyecekleri de kuşkuludur. Hatta bu tür yapılarıyla bir meydan okuma mesajı oluşturarak daha fazla sayıda vandal davranışı davet ediyor olmaları da bir mümkündür. Dolayısı ile vandalizme dayanıklı ürünlerin tasarımında malzeme seçimine dayanan, duyarlı ve dikkatli bir tasarım ile sorunları çözen bir tasarımcı tavrı etken olmalıdır.

⁶⁴ Asatekin, M., "Endüstri Tasarımında Ürün-Kullanıcı İlişkileri", ODTÜ Ankara, 1997, Sayfa 107

Vandalizme karşı ürün tasarımı ise ürün-kullanıcı ilişkileri bütünü içinde bireyi ürüne yönelik vandal davranışlardan alıkoyacak bir tavra ulaştırarak tasarım çözümlerini içerir.

Ancak, vandalizm tipolojisinin gösterdiği çeşitlilik benimsenecek tavrıların seçiminde çok dikkatli olunmasını gerektirir. Belli bir tip vandal için caydırıcı olan nitelikler bir diğeri için aksine teşvik edici bulunabilir. Ayrıca, vandal davranışlarda bulunan kişilerin bir kısmı bir şekilde çevrelerine zarar vereceklerdir. Bu vandal eylemlerini gerçekleştiremediklerinde etrafındaki canlılara yönelmelerinden dolayı nesnelere uygulayacakları vandal davranışlar onlar için deşarj öğeleri olacaktır. Yani canlılara zarar vereceğine nesnelere zarar versin görüşü de hakimdir.

Araştırmalarda, vandalizmi oluşturan en önemli nedenlerden birisinin aydınlatma yetersizliği olduğu, aydınlatmanın yoğun olduğu kısımlarda vandalizm etkisiz ya da az etkiliyken, aydınlatmanın yetersiz olduğu kısımlarda etki oranının arttığı belirlenmiştir. Bu nedenle kent içi aydınlatmaların fonksiyonu daha bir önem kazanmaktadır.

2.2.8 Şehir Mobilyalarında Modülerizm

Şehir mobilyası tasarımında modülerizm, çok yönlü kullanma kabiliyeti sağlayan ve bu esnek kullanımdan dolayı aynı zamanda ekonomik olan bir tasarım unsurudur. Modülerizm ile çözüm üretme sayısının artması ekonomikliğini artırır. Modülerizm farklı kullanım kabiliyetinden dolayı çeşitliliği sağlamakla birlikte ürünler arasında bir bütünlüğü de oluşturmaktadır. Şehir mobilyalarında yapısal ve biçimsel çeşitlilikler sağladığı gibi kentin estetik boyutuna katkıda bulunabilecek renk kombinasyonları sağlamaktadır.

57

58

SATIŞ GRUBU
"S" YERLEŞİM

59

BİLGİLENDİRME GRUBU
DARESİZ YERLEŞİM

HİZMET GRUBU
DUZ YERLEŞİM

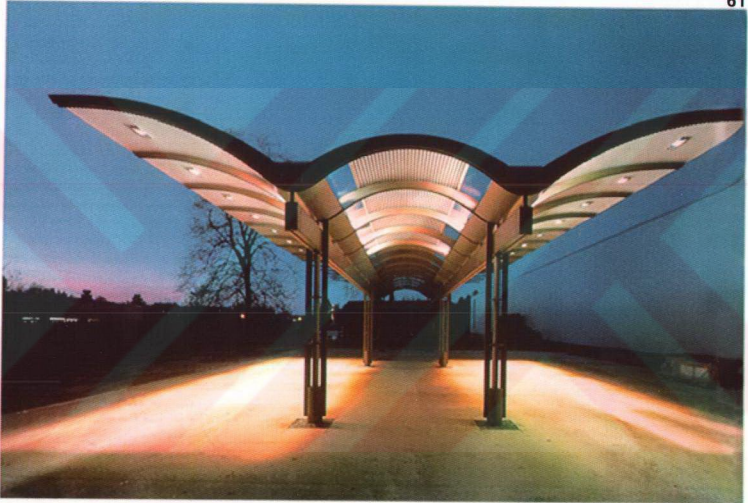

60

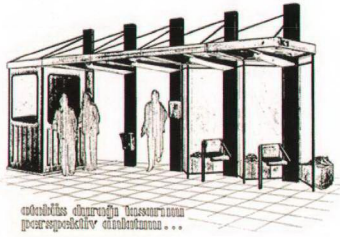
Resim 57-58-59-60 Şehir mobilyası tasarımında modülizm, çok yönlü kullanım kabiliyeti sağlayan ve bu esnek kullanımdan dolayı aynı zamanda ekonomik olan bir tasarım unsurudur.

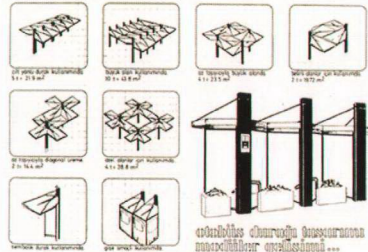
61

62

63

64

Resim 61-62-63-64 Modülerlik, şehir mobilyalarının esnekliğini ve ekonomikliğini arttırmaktadır.

Modülerizm, alt yapılara geçicilik vererek, yapının tümüne daha çok kalıcılık sağlamak biçiminde tanımlanabilir.⁶⁵ Değişik yapılara geniş hareket yeteneği kazandırır.

Bundan dolayı; Modülerizmi, öğelerinin yaşam süresini kısaltma yoluyla tüm yapıya daha büyük bir dayanıklılık, süreklilik kazandırmak biçiminde tanımlanır. Dış etkenlere maruz kalan ve yoğun bir kullanıcı kitlesi tarafından kullanılan şehir mobilyalarının eskiyen parçalarının değiştirilmesi ile ürünün sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını artırır.

Modüler kuralları bütünü koruyup geçici öğeleri yenileriyle sistematik biçimde değiştirme yöntemi olarak açıklayabiliriz.⁶⁶

Modüler şehir mobilyaları tasarımı esnekliği ve sistem bütünlüğü içinde tasarımın yapılmasını sağlamaktadır. Bu da şehir mobilyaları tasarımında daha ekonomik çözüm üretme olanağı vermektedir. Ayrıca, zamanla değişecek parça, kavram, istem, yeni teknolojilerin istenildiği anda sistemin tasarım bünyesine monte edilebilme imkanı ekonomik faydalar getirmektedir. Yani modülerlik şehir mobilyalarında esneklik ve ekonomikliği artırmaktadır.

2.2.9 Kent Kimliği ve Şehir Mobilyaları

"Kimlik" sözcüğüyle ilgili Türk Dil kurumunun, Türkçe sözlüğüne baktığımızda; "kimlik,-ği *is.* 1. Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü. 2. Kim olduğunu tanımlayan belge, hüviyet. 3. Herhangi bir nesneyi belirlemeye yarayan özelliklerin bütünü."⁶⁷ tanımlarını görmekteyiz.

⁶⁵ Toffler, A., "Gelecek Korkusu", Altınkitaplar, 1981, Sayfa 56

⁶⁶ Toffler, A., a.g.e., Sayfa 57

⁶⁷ Türkçe Sözlük Türk Dil Kurumu- Ankara, 1998

Her insanın, her ürünün, her kurumun bir kişiliği ve kimliği olduğu gibi şehirlerin de bir kişiliği ve kimliği, şehri o şehir yapan özellikleri vardır, olmalıdır. Şehir için yapılacak her şey; şehrin kimliğine uygun, şehrin kimliğini öne çıkarıcı özellikler taşımalı, o şehir için düşünülmüş, saptanmış bir şehir kimliği çerçevesinde tasarlanmalıdır. Şehir için yapılacak, şehir üzerine tasarlanacak işler için önce belirgin bir şehir kimliğine ihtiyaç, vardır. Bu kimliği oluşturacak özellik ya da özellikler coğrafik olabilir, mimari olabilir, kültürel olabilir, folklorik ya da tarihsel hatta ekonomik olabilir. Farkında olunsa da olunmasa da tüm şehirlerin birer kimliği vardır. Genellikle şehir kimliği, içinde yaşayanlar ve içinde yaşananlarla birlikte şehrin algılanma biçimlerinden, bunların yönlendirilmesi ve yönetilmesi faaliyetlerinden oluşur.⁶⁸

Şehirlerin kimliği iki kategoride ele alınabilir. Bunlardan biri, şehrin; meydan, yol, göl, ırmak veya dağ gibi fiziki koşullardan dolayı değişmeyen varlıkların şehirle bütünleşmesi ile gerçekleşen fiziki kimlik. Fiziki kimliği oluşturan bu unsurlar aynı zamanda şehrin akılda kalıcılığını da oluşturur. Diğeri ise şehirde yaşayan toplumun genel eğilimi ile ortaya çıkan, şehrin sosyo-kültürel yapısının oluşturduğu kimliktir.

Kent ve kentsel mekanlar işlevleriyle bütünleşen anlamlara sahiptir. Aynı zamanda da kentin ve kentsel mekanlarında genel söylemine ve ortak geçmişine dayalı kimliğiyle ilişkili bir kent anlamından söz etmek mümkündür. Kentin bu genel anlamını ve kimliğini oluşturan ya da destekleyen, kentsel mekanların yanı sıra bu mekanları oluşturan şehir mobilyalarının da kullanıcılar için bir anlamı vardır. Şehir mobilyalarının, kentsel mekanların öngörülen işlev ve anlam ile örtüşmesi, bütünleşmesi zorunludur. Kentsel mekanlar için öngörülen; kentsel işlev, anlam ve kimliğin üretilmesi, özellikle

⁶⁸ B.Erkmen, "Şehir Kimliği Üzerine Bazı Düşünceler", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1986, Sayfa 24-25

65

66

67

68

69

70

71

72

73

Resim 65-66-67-68-69-70-71-72-73 Şehir mobilyalarında estetik değerlerden dolayı farklılaşma; kent kimliğini oluşturan önemli etkenlerdendir.

74

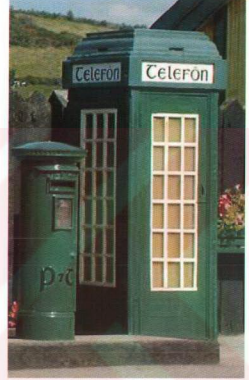
75

76

77

78

79

Resim 74-75-76-77-78-79 Kimlik sürekli olarak değişen, ancak bu değişim içinde aynılıkları barındıran bir olgudur.

de şehir mobilyalarının amaca uygun anlam profilleri ile seçilmesi durumunda mümkün olur.⁶⁹

Kentin kimliğini korunabilmesi için sürekliliğin olması gerekir. Ancak kimlik statik, durağan yapıda değildir. Kimlik de kent gibi zaman içinde değişmesi gereken; yaşayan bir sistemdir. Bu açıdan, bu noktada değişim ve korumanın dengesi önem kazanmaktadır. Kentsel öğeler açısından mimari yapılar uzun vadeli ve görelî olarak daha durağan, ancak şehir mobilyaları değişen ihtiyaçlar doğrultusunda daha değişken ve dinamik olmaktadır. Zaman içinde değişen ihtiyaçlar ve değerler doğrultusunda değişme ve uzun süre değişmeden kalması gereken öğeler belirlenmelidir.

Değişmeden kalan bir kimlik, kimlik olmaktan çıkar. Bu açıdan şehir mobilyalarının kimliği de yaşayan bir sistem olarak kentle ve kentlilerle birlikte zaman içinde evrim geçirir. Kimlik sürekli olarak değişen ancak bu değişim içinde aynılıkları barındıran bir olgudur.

Kimlik kültürel yapının sonucudur. Kültürel etkilerin yanı sıra, coğrafya, ekonomi, nüfus, gelişmişlik düzeyi ve doğal kaynaklar; kent kimliği olgusunu oluşturan temel belirleyicilerdir. Şehir mobilyaları mikro ölçekte kent kimliğinin aynasıdır.

Kentin özellikleri, kent içinde yer alan öğelerin bir kısmının biçimlendirilmesinde etkilidir. Ama her yerde birbirinin kesinlikle aynı olması zorunlu olan öğeler vardır. Bu hizmetlerin ve kullanılan araçların bir kesimi çok uzun süre içinde yenilenir. Bir kısmı hemen hiç değişmez. Kentlerin değişik kimliklerine ve özelliklerine bağlı olarak gerçekte "Değişmemesi

⁶⁹ Bayrakçı, O., "Kent Mobilyalarının Kentsel Anlamlara, Kent Kimliğine ve Kentsel İşlevlere Katkıları", Bildiri, İstön Kent Mobilyaları Sempozyumu, 1999

gereken" özellikler, kent öğelerinin kimliğine göre ve ona uygun olarak düzenlenmelidir. (otobüs durağı, PTT araçları, vb....)⁷⁰

Ayrıca Trafik simgeleri; Trafik işaretlerinin etkili olması için üniform (tek tip) olmaları gerekir. Bir ülke dahilinde hatta ülkeler arasında üniform işaretleri büyük yararlar sağlar. Ülkelerarası yer değiştirmelerin artışı bu üniformluğu kaçınılmaz bir gerçek haline getirmiştir.⁷¹ Cins ve yapılan ne olursa olsun, trafiğe açık her yol üzerinde aynı koşullar geçerliyse aynı simgeler kullanılmalıdır. Aynı anlamı iletecek, ayrı simgeler kullanılmamalıdır. Bu "tek tip"lik daha yolun yapımı sırasında dikkatli bir biçimde uzmanlarca plânlanmalıdır. Şehrin genelinde, mekanların özelliğine göre, farkı yapılarla ve biçimlere sahip olan şehir mobilyaları; Trafik simgeleri söz konusu olduğunda kullanıcı güvenliği açısından, üniform bir yapıda olmaları kaçınılmaz bir zorunluluktur.

2.2.9.1 Alan Çalışması; Kıyı Balıkçıları İçin Kent Mobilyası

Alan çalışması olarak Mimar Sinan Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünde, araştırma konumuzla ilgili bir eskiz sınavı düzenlenmiştir.

Üç saat süren beyin fırtınası niteliğindeki eskiz sınavında, Endüstri Ürünleri tasarımı bölümü öğrencilerinden; "Kıyı Balıkçıları İçin Kent Mobilyası konulu, İstanbul kent kimliğini desteklemek için amatör balıkçıların dinlenme, avlanma, barınma gibi temel gereksinimlerini çözümlenmeye yönelik özgün kamusal ürünlerin tasarımı istenmiştir."⁷²

⁷⁰ Küçükerman, Ö., "Kent Öğelerine Endüstri Ürünü Olarak Bir Bakış", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 34

⁷¹ Betil, T., "Kent, İnsan ve Görsel İletişim", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985, Sayfa 46

⁷² MSÜ, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, Eskiz Sınavı, 2003

Sınav sonunda öğrenciler tarafından ortaya çıkarılan, farklı kültürleri içinde barındıran ve bir kıyı şehri olan İstanbul'un kent kimliğini göz önünde bulundurarak kentlinin balık tutma eylemini gerçekleştirebileceği şehir mobilyası tasarımları (öğrencilerin konuyu ele alış biçimleri) tarafımızdan yorumlanarak kullanılmıştır.

Şehir mobilyaları tasarımını belirleyen ilkelerin tasarıma yansımaları açısından çözümlenmesi bir yaklaşımla sınıflandırılarak değerlendirilmiştir.

Yapılan eskiz sınavında araştırma konusuna uygun olan çalışmalar değerlendirilerek konuyu ele alış biçimleri tarafımızdan yorumlanarak; pratik ve sembolik işleve yönelik olanlar olarak gruplandırılmıştır.

Balık tutma eylemi, tutulacak balığa ve tutuş tekniğine göre farklılıklar göstermektedir. Örneğin şamandıra veya mantar yardımıyla tutulacak olan balıkta, bir bekleme süresi olduğundan genellikle bu eylem oturularak yapılır. Çaparı veya kaşık gibi oltalarda ise sürekli bir atma, savurma hareketi olduğu için balıkçı bu eylemini bir yere ilişmekle yapar. Bundan dolayı çalışmalarda, pratik işleve yönelik olanlar kendi içinde yapılan eyleme göre; yaslanma (ilişme) ve oturma birimleri olarak sınıflandırılmıştır.

Çalışmalarda sembolik işleve yönelik olanlar ise gönderme yaptıkları kavramlara göre iki başlık altında toplandı; İstanbul şehri kavramına ve deniz kavramına gönderme yapanlar.

Yapılan çalışmaların yalnızca işlevleri ve formları ile değil isimleri ile de bütünleştiği görülmektedir. Pratik işleve yönelik olan çalışmalarda; 05:21, Çaparı, Balıkçı, Kalkan, Fiş-Fiş, Paluk, Fischism, Tuud, Sefa, Stul, Otur-Geç, Eğer, Teğet, İstanbul şehri kavramına gönderme yapan çalışmalarda; Köprü, Suret, Simetri, Constantin, Deniz kavramına gönderme yapan çalışmalarda; Dolphin, Dalga, Whale, Kılıçık kit, Tekne, Balıkçı teknesi, Kuyruk, Fishing, isimlerinin kullanıldığı görülmektedir.

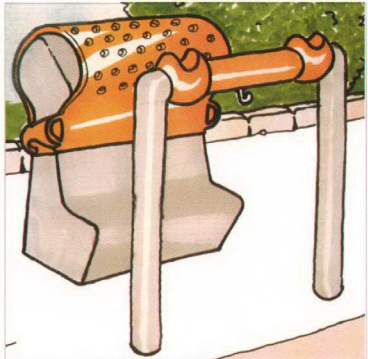
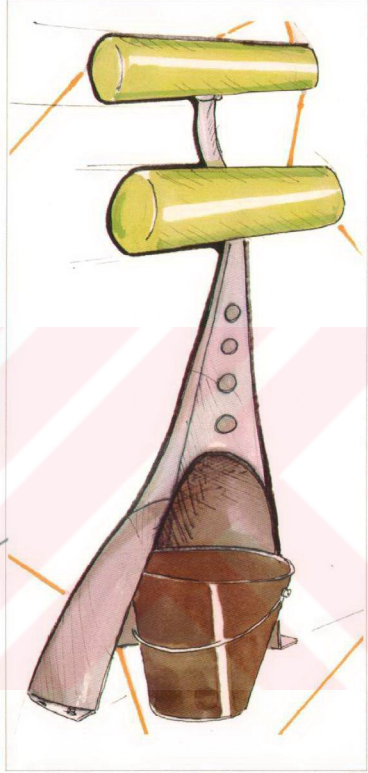
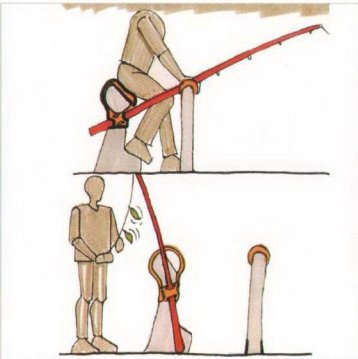
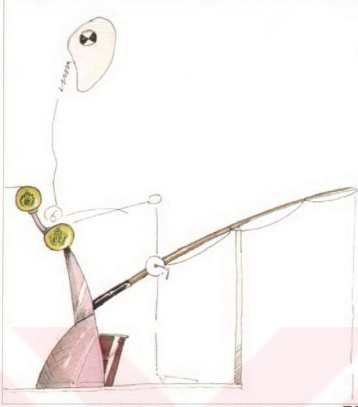
Başka bir deyişle;

1. Kipsel tasarım olarak ürün kimliği. Balık tutma eylemine bağlı olarak gelişen, yapılan eyleme bağlı olarak yapı-biçim ilişkilerini belirleyen temel ürün kimliği.
2. Şehrin kimliğini oluşturan referans öğelere (boğaz köprüsü, galata köprüsü, hisar, kubbe, v.b) gönderme yapanlar.
3. Deniz kültürünün (dalga, yelkenli, sandal, iskele babası,) öğelerine gönderme yapanlar.
4. Doğrudan eylemin nesnesi olan "balık" kavramına gönderme yapanlar.

Başlıkları altında gruplandırılmıştır.

T.C. YÖKSEKÖĞRETİM KURULU
DEKÜMAN

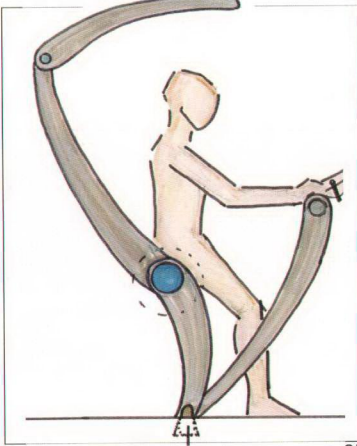
Yapılan Eyleme Bağlı Olarak Kimlik: Yaşlanma Birimi Olan Öğeler

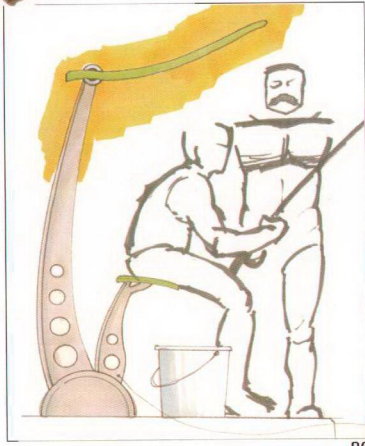
Yapılan eyleme bağılı kimlik: yaslanma ve örtü birimi

84

85

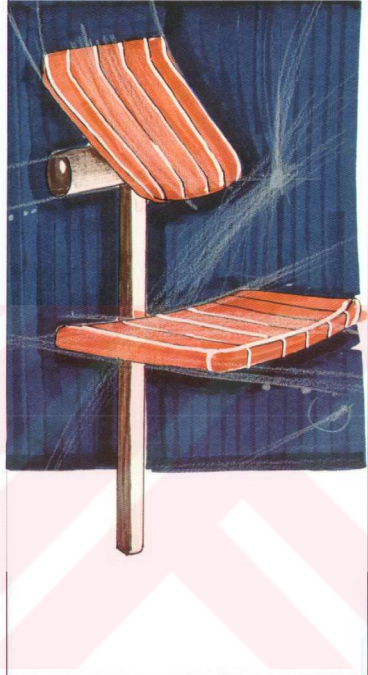

86

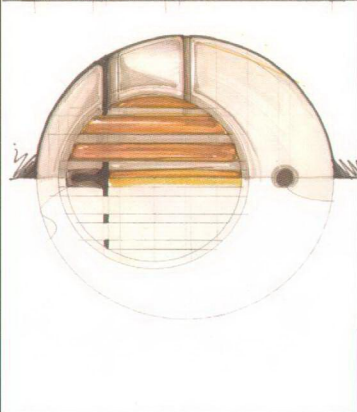
Yapılan eyleme bağılı olarak kimlik: Oturma birimleri

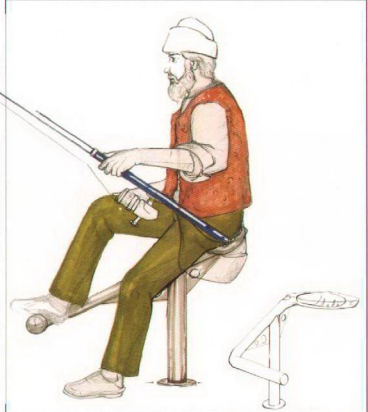
87

88

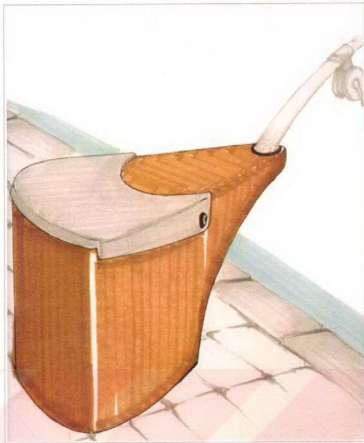
89

90

91

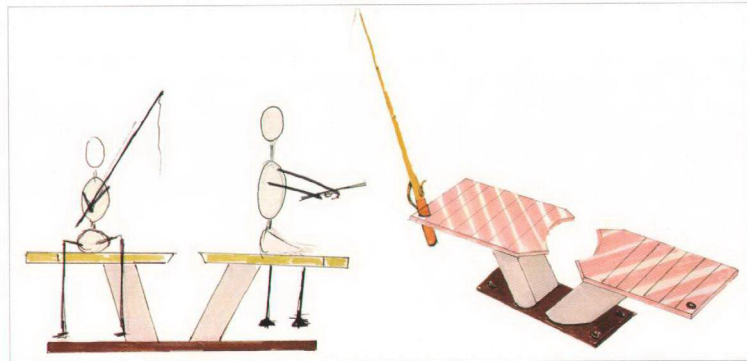
92

93

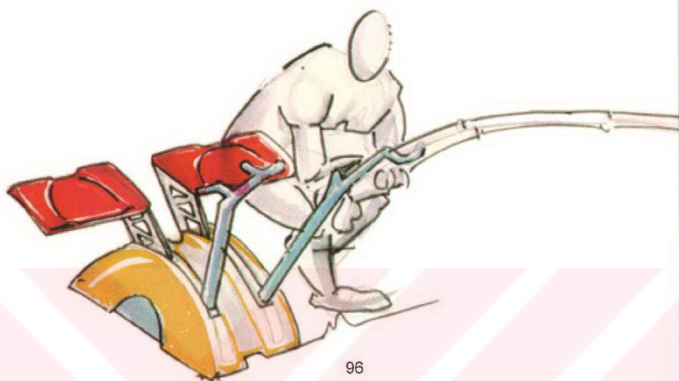

94

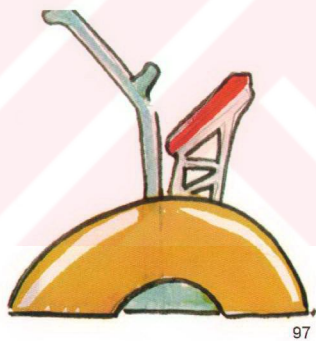

95

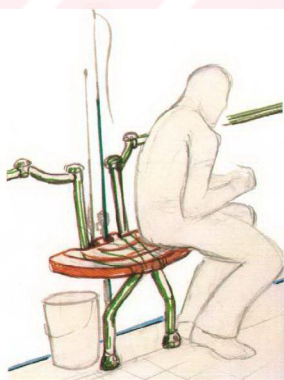

96

97

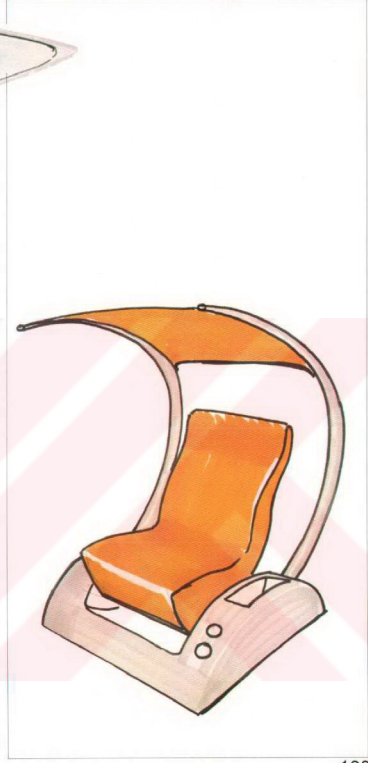

98

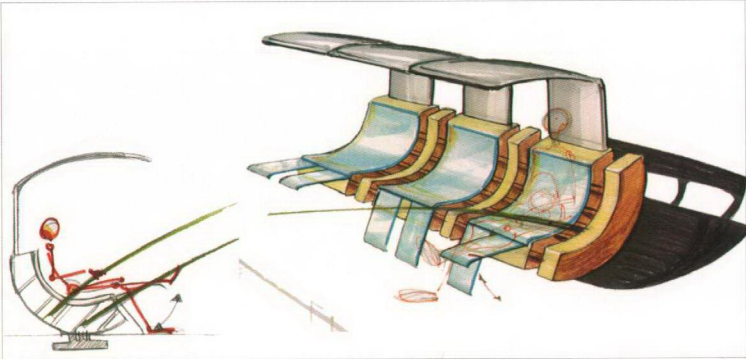
Eyleme Bağlı Olarak Gelişen rn Kimliği: Oturma ve rt Birimleri

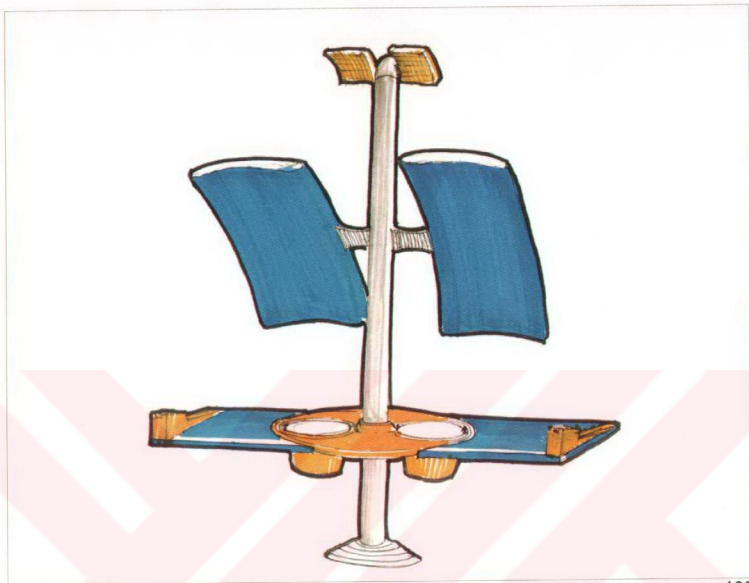
99

100

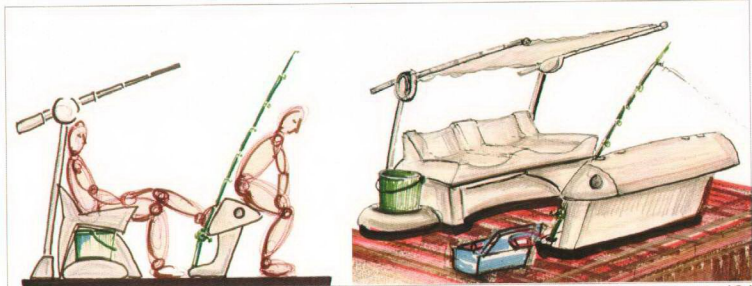
101

102

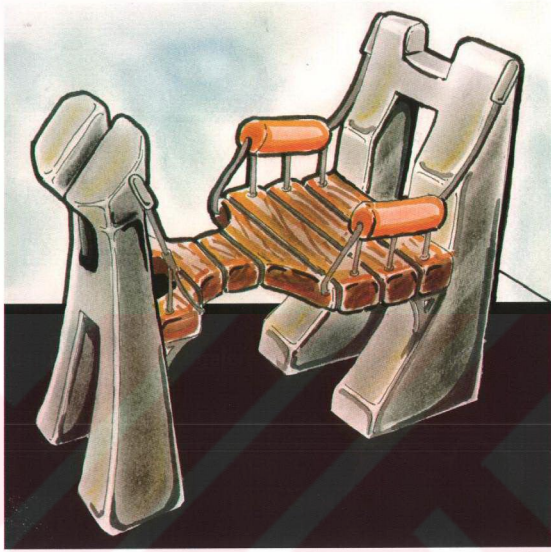

103

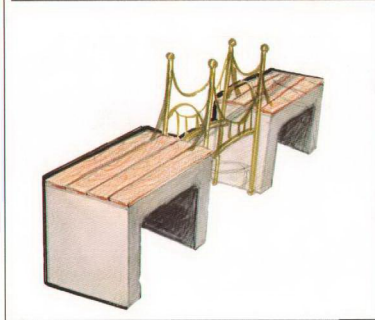
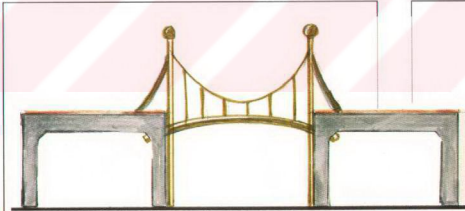

104

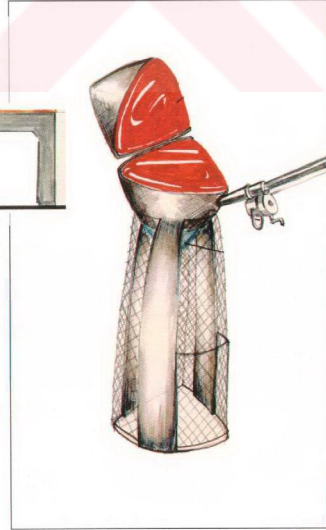
Şehrin kimliğini oluşturan referans öğelere gönderme yapanlar

105

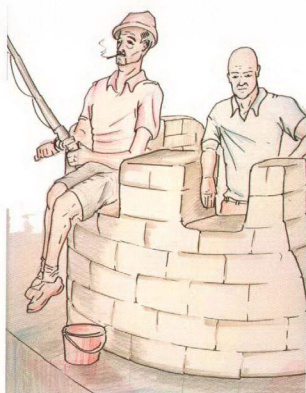

106

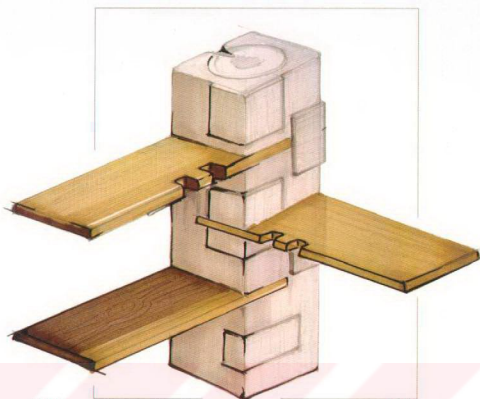

107

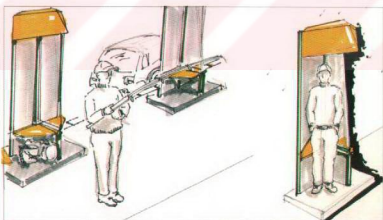
108

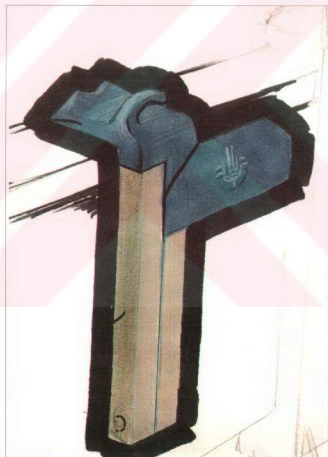
109

110

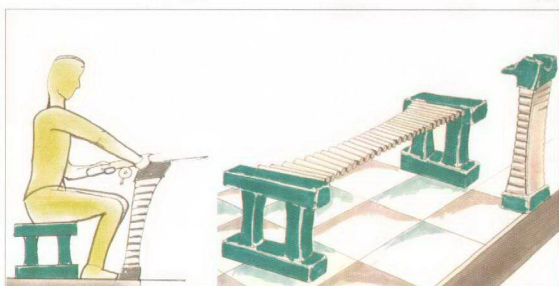
111

112

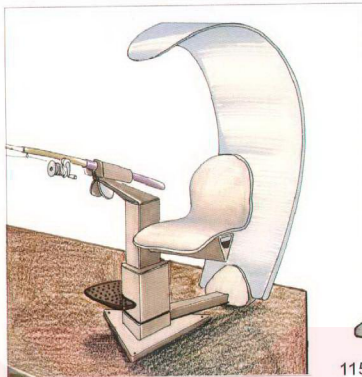
113

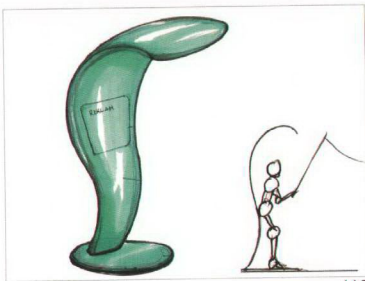
114

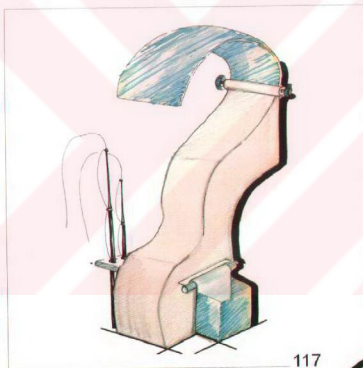
Deniz kültürü öğelerine gönderme yapanlar : örtü birimleri

115

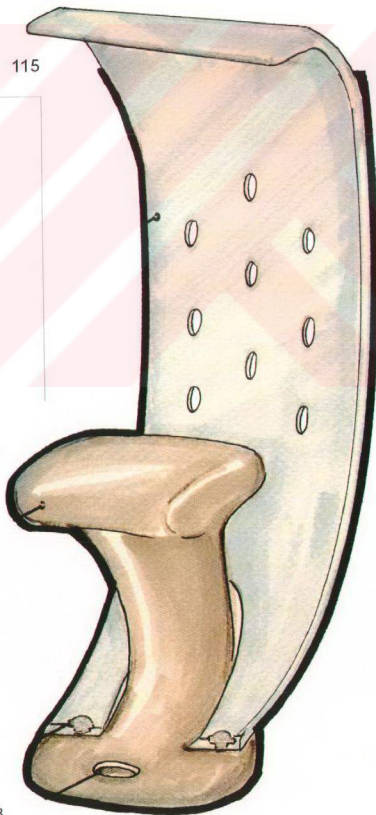
116

117

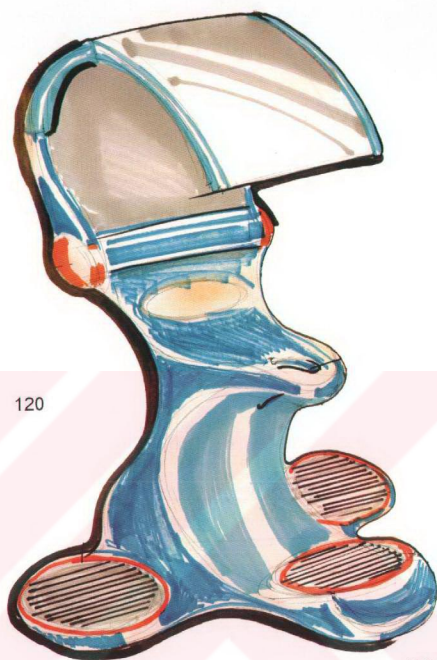
118

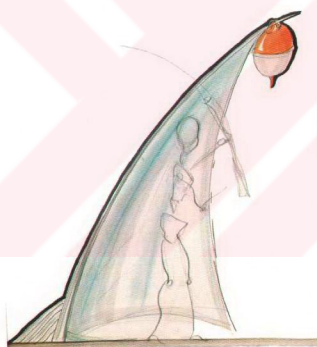
119

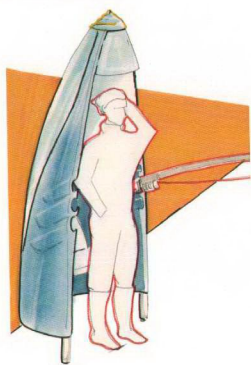
120

121

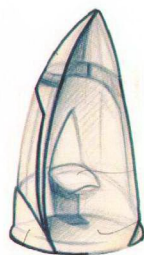
122

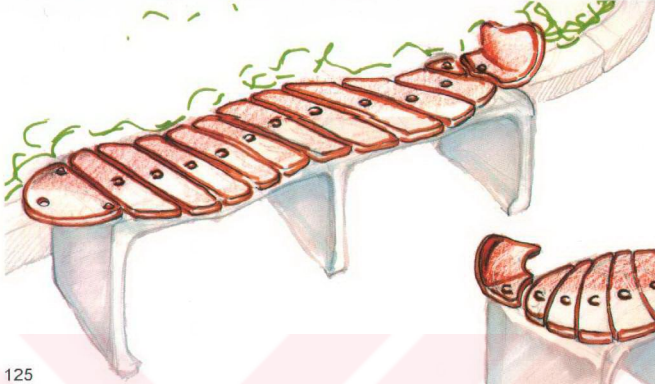
123

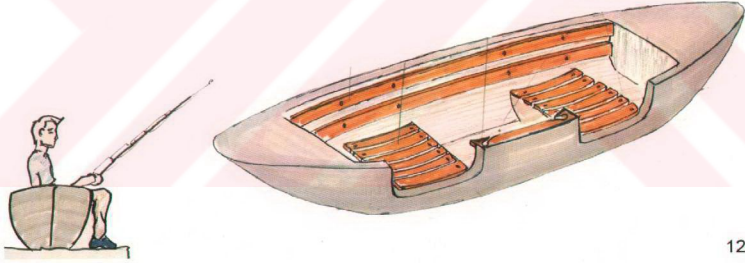
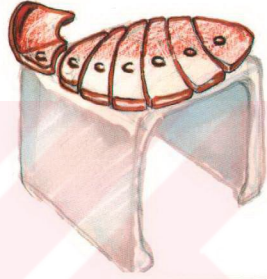
124

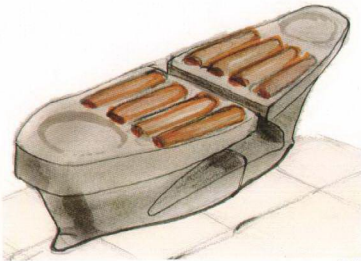
Deniz kültürü öğelerine gönderme yapanlar : örtüsüz birimler

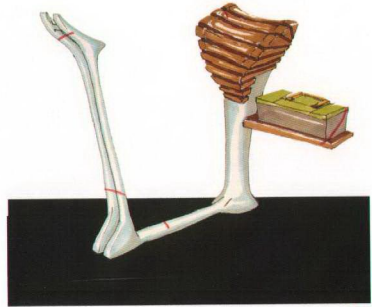
125

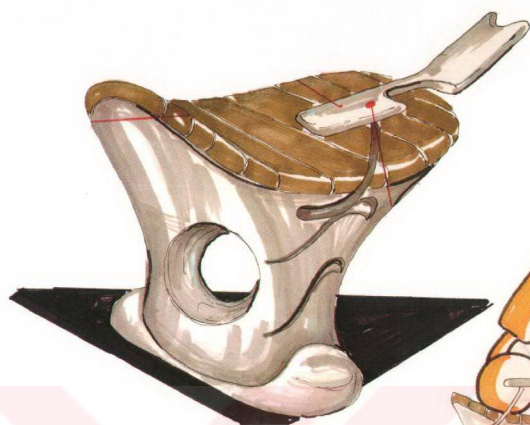
126

127

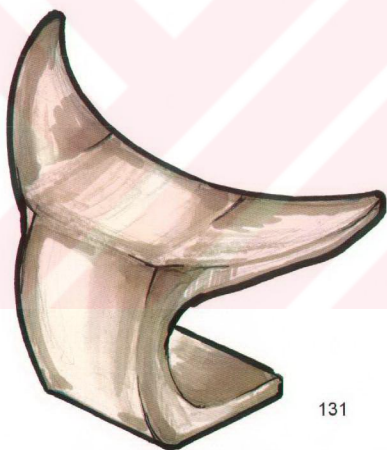
128

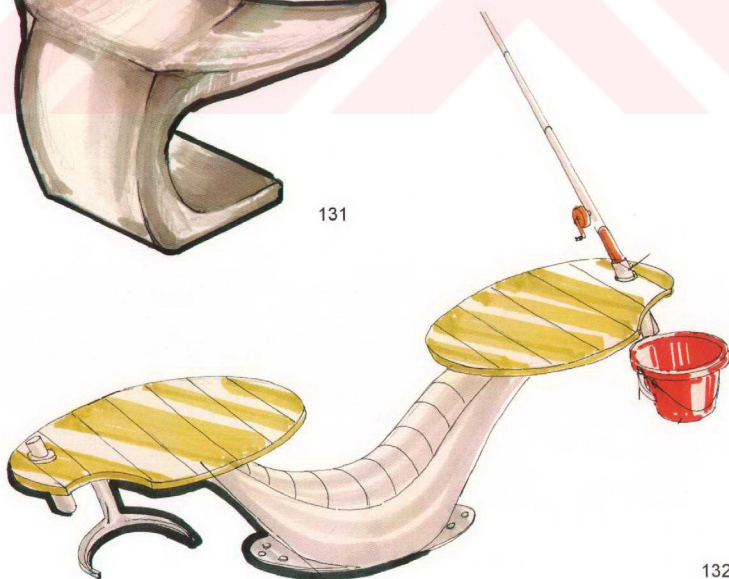
129

130

131

132

SONUÇ

Kentsel alanlardaki, kentlinin sosyal, kültürel, politik, dinsel, ticari, vb. beşeri eylemlerinden dolayı kentsel alanlar ve bu alanları oluşturan kentsel öğeler çok yönlüdür. Kentsel alan öğelerinden ve endüstri ürünleri tasarımının konuları içinde önemli bir yer alan şehir mobilyaları, bu beşeri eylemlerle etkileşim içindedir. Dolayısıyla şehir mobilyalarının eksikliği yada yetersizliği, sadece kullanıcının kent yaşamını zorlaştırmakla kalmayıp, sosyo-psikolojik sorunlardan kültür yozlaşmasına kadar, maddi manevi sonuçlar doğururlar. Kamusal alandaki bu öğeleri, ki bunlar şehir mobilyaları olmakta, çeşitli sosyal gruptan farklı kişilerin kullandığı bu öğeler kendine özgü sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Şehir mobilyaları tasarımı, endüstri ürünleri tasarımının kapsamında bulunduğundan, endüstri ürünleri tasarımını belirleyen tasarım ölçütleri şehir mobilyalarının tasarımını da belirlemektedir. Ancak şehir mobilyaları tasarımında belirleyici olan temel ilkeleri incelediğimizde:

Şehir mobilyalarında görsel uyum;

- Estetik işlev ürün ile kullanıcı arasında algılama eylemi sırasında yaşanan ilişkiler sonucu çıkan bir olgudur.
- Estetik yargı ancak algılanabilen boyutlar için geçerlidir. Kent estetiği; kentin tümüne ilişkin estetik anlamına gelmemektedir.
- Kent estetiği kavramı, yapılar arasındaki algılanabilen açık alanların, mekanların ve bu mekanlar içinde kent öğelerinin düzenine ilişkin estetik anlamına gelir.
- Algılanabilen mekanlar zaman içinde oluşur ve toplumun estetik duyarlılığının göstergesidir.
- Şehir mobilyalarında estetik yerine “görsel uyum” gibi temel psikolojik bir referanstan söz etmek daha doğru olur.
- Şehir mobilyalarının içinde buldukları sistem içinde bir bütünlük içinde bulunmalı, ama üniform (tek tip) olmaması gerekir.

- Bir endüstri ürününün terci edilme nedeni, işlev açısından taşıdığı niteliklere göre beliren estetik değerdir.
- Estetik değer, öğeyi, eşdeğerli benzerlerinden farklılaştırır. Öğenin, diğerlerinden terci edilmesini sağlar.
- Şehir mobilyalarında estetik değerden dolayı, farklılaşma; kent kimliğini oluşturan önemli etkenlerdendir.
- Şehir mobilyaları tasarımında estetik değerler; insanın, onu çevreleyen öğelerle ilişkiler açısından önemlidir.
- Yoğun kullanım kitlesine sahip olan şehir mobilyalarının, ortak beğenisinin saptanması kentin kimliği ve kentin gelişmişliği ile olanaklıdır.

Şehir mobilyalarında okunabilirlik ve algılanabilirlik;

- İlişkilerin kısa süreli ve geçici, kullanıcının kültürel yapısının farklı olması, bildirişimin kolay algılanabilir, herkes için, açık ve anlaşılır olmasını gerektirir.
- Mekanın ve mekan içinde konumlanan şehir mobilyalarının kullanıcılar tarafından okunabilir olması gerekir.
- Şehir mobilyaları; çevreyle ve kullanım şemasıyla ilişkilendirilmiş bütünsel çözümlere, bir sistem bütünü olarak ele alınmalıdır.
- Şehir mobilyaları kolay algılanabilmelidir. Kullanıcı kentsel mekanlarda önyargıları ile hareket ederek, geçmişteki deneyimlerinden yararlanarak, gereksinimlerini karşılamak için ihtiyaç duyduğu şehir mobilyasını algılamaya çalışır.
- Kentsel mekanlar şehir mobilyalarının da içersisinde bulunduğu bir bildirişim sistemidir.
- Kent yaşamının olağanüstü karmaşık yapısı, insanları etkilemekte bundan dolayı şehir mobilyaları bir bakışta algılanabilmelidir.
- Algılanabilmeleri ve çevre ile kontrastlığı açısından şehir mobilyaları yalın ve açıkça okunabilir biçimlere sahip olmalıdır.

- Görülebilirlik ve dikkat çekicilik bakımından kentsel ögenin çevresi ve çevresi ile olan görelî parlaklığı ve kontrastı önemlidir. Şehir mobilyaları yeteri kadar uzaktan görülebilmelidir.
- Çevredeki renkler görsel açıdan değişik derecelerde etkilenirler. Dolayısı ile renk seçiminde ideal şartlar dışındaki görülebilirlik durumları da göz önünde bulundurulmalıdır.
- Bireyin çevre ile olan ilişkileri, algılama ile başlar. Algılama, nesne aynı olduğu halde farklı koşullara göre değişebilen bir olgudur. Bu farklı koşullar, çevreden gelen iletilerin (bilgilerin) nitelik ve nicelikleriyle belirlenirler.
- Çevrenin dolayısı ile çevre içinde bulunan şehir mobilyalarının tüm özellikleri bir tür ileti, bilgi kaynağıdır.
- Algılamada ve okunabilirlikte önemli bir unsurda sembollerdir. Semboller de birer iletişimdir.
- Sembollerin algılanıp anlaşılması, bireyin ve toplumun kültürel yapısına bağlıdır.
- Çevre sadece görsel değildir. İşitilen, dokunulan, ısı ve tat olarak alınan, koklanan çevreler de söz konusudur.

Şehir mobilyalarında sürdürülebilirlik;

- Şehir mobilyalarının önceden belirlenmiş bir kullanım yolu ve ömrü vardır. Bu süre içinde sistem, kendinden beklenenleri kesintisiz olarak vermelidir.
- Şehir mobilyası; her türlü yanlış ve kötü kullanım da gözetilerek, en beceriksiz kullanıcı tipine göre tasarlanmış ve üretilmiş olmalıdır.
- Ürünün sürdürülebilirliği açısından, zaman içinde karşılaşılabilecek bütün durumlar önceden ortaya konulmalı ve çözümler üretilmelidir.
- Gerek ana yapısı, gerekse ayrıntıları, zaman ve kullanma koşullarına dayanabilecek en uygun malzeme ve teknoloji ile tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

- Şehir mobilyalarında sürdürülebilirlik açısından eskime (kullanışsızlama) faktörlerini; Fiziksel eskime, işlevsel eskime, değersel eskime, teknolojik eskime olarak sıralayabiliriz.
- Şehir mobilyaları çok çeşitli kişiler tarafından ve çok değişik özelliklerde, yanlış kullanımlar karşısında bile kendisinden beklenen görevi yapabilmelidir.
- Şehir mobilyaları ve diğer kentsel öğeler, kalıcı ve uzun süreli yaşamı olan bir geniş sistemin, şartlara uyarlanabilen küçük parçaları olarak düşünülebilir.
- Şehir mobilyaları da kentin bütünüyle birlikte yaşar, aşınır, yorulur ve yenilenir.
- Çevre içinde şehir mobilyaları sistemi yaşayan bireydir. Canlılığın temelinde ise yenilenme yatar.
- Şehir mobilyaları açısından sürekliliğin sağlıklı olarak tasarlanmış ve üretilmiş olmasıdır.

Çevre dostu ve geri dönüşümlü şehir mobilyaları tasarımı;

- Kentin ekolojik düzenlemesinin hedefi, kentsel sistem içinde çevre ve insan gereksinimleri arasında dengenin sağlanmasıdır.
- Şehir mobilyalarının tasarımı yapılırken, ekolojik dengeye zarar vermeyecek şekilde kente işlevsel değerler kazandırılacağı düşünülmelidir.
- Tasarım, birçok ölçütün söz konusu olduğu bütünsel bir sürecin en önemli ögesidir.
- Tasarımcı ürünün temel belirleyicisidir. Üretim sürecinin bütün aşamalarının meydana getirebileceği olumsuz sonuçların doğrudan tasarımcını sorumluluğundadır.
- Şehir mobilyası, ham maddesiyle, üretim tekniğiyle, kullanım sonrası ömrünü yitirdiğinde yok olmasıyla ya da dönüşümüyle dost olmalıdır.
- Çevre bilinci olan bir tasarımcı, doğaya zarar vermemeyi hedefler. Bundan dolayı; kaynakların en aza indirilmesi, üretim ve kullanım

sürecinde çevreci bir yaklaşım izler. Çevre dostu görevini üstlenmelidir.

- Bir çok açıdan sosyal zorunluluğu yüksek ve de kamusal kullanıma yönelik olduğu için çabuk eskikip yenileriyle değiştirilmesi gereken şehir mobilyalarında çevre dostu tasarımının önemi fazladır.

Şehir mobilyalarında standartlar ve normlar

- Ülke ya da ülkeler arası, yasal olarak hazırlanan standartlar tasarımcının esnekliğini sınırladığı gibi, ürünün sürdürülebilir olduğuna da işaret eder.
- Sanatsal yanı olan ürünler genellikle değişken bir karaktere sahiptir ve tasarımlarında büyük bir esneklik payı vardır. Genellikle standartları yoktur.
- Şehir mobilyaların kullanım ve yapım kolaylığı, bir örnekliği ve beraberliği, tekrarlanabilirliği elde edilebilmesi için; şehir mobilyalarının üretiminde endüstriyel standartlaşma kaçınılmaz bir gerekliliktir.
- Standartlar ancak üretiminin endüstrileşmesi ile daha kolay ve etkili olarak sağlanabilir.
- Bir çok ürün, diğer ürünlerle bir kesişme noktasına (ortak normlara) sahiptir. Şehir mobilyalarında da bu durum böyledir. Belli fonksiyonların elde edilmesi için önceden belirlenmiş normlar gerekir.

Kullanıcı güvenliği ve şehir mobilyaları;

- Yoğun kitle kullanımı için tasarlanan ve kullanılan şehir mobilyalarının öncelikle gerekliliği, yararlılığı, kullanışlılığı ve güvenliği söz konusudur.
- Şehir mobilyalarının amacı; her şeyden önce kullanıcının, fizyolojik ve psikolojik yeteneklerinden oluşan bir sınır içinde hiçbir zorluk ve tehlike ile karşılaşmadan kent yaşamını kolaylaştırmak ve bir düzene sokmaktır.

- Şehir mobilyaları ilk bakışta kullanıcıya güvenlik mesajını doğru olarak vermelidir.
- Şehir mobilyalarında kullanıcı ölçüleri göz önüne alınarak fizyolojik ve psikolojik rahatlık sağlayacak şekilde düşünülmelidir.
- Yoğun kullanıcı kitlesi tarafından kullanılması başta hijyen sorununu getirmektedir. Dolayısıyla detay ve malzeme seçimini daha önemli kılmaktadır.
- İnsanlar psikolojik olarak kendilerini daha güvende hissetmeleri için, şehir mobilyaları tasarımında kullanıcılar arasındaki yeterli mesafe düşünülmelidir.
- Kullanıcı, yoğun sirkülasyon alanlarında insan hareket ve eylem ekonomisine ters düşmemelidir.
- Yapım, montaj ve bakım çalışmalarının planlanmasında işin verimliliğinden önce insan sağlığı ve güvenliği düşünülmelidir.
- Kent aydınlatması; kentsel mekanların, kent öğelerinin ve dolayısıyla kentlinin güvenliğini sağlayan en temel öğesidir.
- Güvenlik ve aydınlatma kalkınmışlık seviyesinin göstergesidir.
- Kent öğeleri, Güvenli kamusal ürün grubu içinde tanımlanmaktadır. Bu grup ürünler genellikle çok dayanıklı olmak zorundadır.

Vandalizm ve şehir mobilyaları;

- Vandalizm ne kesin tanımlanmış bir davranış biçimi, ne de belirgin bir yasal kategori değildir. Belli davranış tiplerine belli koşullarda verilen addır.
- Vandal hareketler çok çeşitli biçimde ve çeşitli bölgelerde olabilmektedir.
- Vandalizme dayanıklı ürünler; vandal saldırılara daha uzun süre karşı koyabileceği varsayımı ile gerçekleştirilecek ürünlerdir.
- Vandalizme dayanıklı ürünlerin tasarımında malzeme seçimine dayanan, duyarlı ve dikkatli bir tasarım tavrı etken olmalıdır.

- Vandalizme karşı ürün tasarımı ise ürün-kullanıcı ilişkileri bütünü içinde bireyi ürüne yönelik vandal davranışlardan alıkoyacak bir tavra ulaştırır tasarım çözümlerini içerir.
- Canlılara zarar vereceğine nesnelere zarar versin görüşü; vandal eylemlerini gerçekleştiremediklerinde etrafındaki canlılara yönelmelerindense nesnelere uygulayacakları vandal davranışlarla deşarj olmalarıdır.
- Vandalizmi oluşturan en önemli nedenlerden biri aydınlatmanın yetersizliğidir

Şehir mobilyalarında modülerizm;

- Şehir mobilyası tasarımında modülerizm, çok yönlü kullanma kabiliyeti sağlayan ve bu esnek kullanımdan dolayı aynı zamanda ekonomik olan bir tasarım unsurudur.
- Şehir mobilyalarında modülerizm ile çözüm üretme sayısının artması ekonomikliğini artırır.
- Modülerizm çeşitliliği sağlamakla birlikte ürünler arasında bir bütünlüğü de oluşturmaktadır.
- Yapısal ve biçimsel çeşitlilikler sağladığı gibi kentin estetik boyutuna katkıda bulunur.
- Modülerizmi, öğelerinin yaşam süresini kısaltma yoluyla tüm yapıya daha büyük bir dayanıklılık, süreklilik kazandırmak biçiminde tanımlanır.
- Modülerlik şehir mobilyalarında esneklik ve ekonomikliğini artırmaktadır.

Kent kimliği ve şehir mobilyaları;

- Şehir için yapılacak her şey; şehrin kimliğine uygun, şehrin kimliğini öne çıkarıcı özellikler taşımalı, o şehir için düşünülmüş, saptanmış bir şehir kimliği çerçevesinde tasarlanmalıdır.

- Şehir kimliği, içinde yaşayanlar ve içinde yaşananlarla birlikte şehrin algılanma biçimlerinden, bunların yönlendirilmesi ve yönetilmesi faaliyetlerinden oluşur.
- Şehirlerin kimliği iki kategoride ele alınabilir. Şehrin fiziki koşullardan dolayı değişmeyen varlıkların şehirle bütünleşmesi ile gerçekleşen fiziki kimlik. Aynı zamanda şehrin akılda kalıcılığını da oluşturur. Diğeri ise şehrin sosyo-kültürel yapısının oluşturduğu kimliktir.
- Kentin kimliğini korunabilmesi için sürekliliğin olması gerekir.
- Kimlik de kent gibi zaman içinde değişmesi gereken; yaşayan bir sistemdir.
- Kimlik sürekli olarak değişen ancak bu değişim içinde aynılıkları barındıran bir olgudur.
- Şehir mobilyaları mikro ölçekte kent kimliğinin aynasıdır.
- Kimlik kültürel yapının sonucudur. Kültürel etkilerin yanı sıra, coğrafya, ekonomi, nüfus, gelişmişlik düzeyi ve doğal kaynaklar; kent kimliği olgusunu oluşturan temel belirleyicilerdir.
- Şehir mobilyalarında estetik değerden dolayı, farklılaşma; kent kimliğini oluşturan önemli etkenlerdendir.
- Kamusal çevrelerde, sembolik öğeler; çevrelerine tanımsal nitelikler kazandırır. Bu nedenden dolayı kent kimliğine katkıda bulunurlar. Bazen de çevrelerindeki alanlarda kültürel, sanatsal etkinliklerin oluşmasına ortam hazırlar.

Ayrıca, O. Bayrakçı'nın "Kent mobilyalarının; Kentsel anlamlara, Kent kimliğine ve Kentsel işleve katkıları" konulu bildirisinde değindiği gibi; Şehir mobilyalarının kentsel işlevlere katkıları vardır.

- İçinde yaşanan mekan olarak kentlerin tümü algılanabilecek boyutta olmadığından, şehir mobilyaları; kentliye kentsel mekanların açıklık ve yüksekliklerinin algılanır boyuta yakınlaştırmasını ve uygun görsel ölçeği oluşturarak kentin insan ölçeğine indirgenmesini sağlar.

- İnsan çevreyi biçimlendirirken bir yandan da çevre tarafından biçimlendirilir. Belirli işlevlere yönelik şehir mobilyalarının bir kısmı doğrudan bildirişimi amaçlayarak kullanıcıyı şehir içinde yönlendirir, yaşam biçimini, davranışlarını etkiler. Şehir mobilyaları kentlinin sosyal yaşam alışkanlıklarını ve insan davranışlarını yönlendirirken kent düzeninin sürmesini sağlar.
- Bir bildirişim sistemidir. Kentliyi doğrudan yönlendirir. Bundan dolayı şehir mobilyaları genel anlamda bir iletişim sistemidir. Ayrıca kent yönetimi; kentlinin ihtiyaç duyduğu kent öğesini kendi olanak ve ölçütleri içinde yerine koyarak görevini gerçekleştirir. Buna karşı kentli kendi ihtiyaçlarını karşılamak için konumlandırılan kent öğesinin niteliğine göre olumlu veya olumsuz davranışları ile kent yönetimini yönlendirir. Bu da bir iletişim ve eğitim konusudur.
- Şehir mobilyalarının varlığına ve düzenine bakıldığında kent düzeni, kent otoritesi hakkında bilgi sahibi oluruz. Yani şehir mobilyaları kent düzeninin ve kent kimliğini ortaya çıkaran kent otoritesinin göstergelerindedir, kent otoritesini temsil eder.
- Kent otoritesi kentsel müdahaleler ve düzenlemelerde daha çok şehir mobilyaları ve donatılarına yönelirler. Çünkü şehir mobilyaları kentte nazaran daha kısa ömürlü, daha az maliyetli ve kolay müdahale edilebilir olması nedeni ile kentin kullanım işlevleri ve estetik değerler açısından, istenilen ve uygun yeni çehreler kazanmasını sağlar.
- Kullanıcının kent içindeki yaşamını kolaylaştırıcı unsurlardandır. Şehir mobilyası insana çağdaş kent standardına uygun bir yaşam kalitesi sunmayı amaçlar. Aynı zamanda da insanın kent içindeki can güvenliği ile de ilgilidir.
- Kamusal kent mekanlarındaki yaşam standardını ortaya koyan şehir mobilyalarıdır. Şehir mobilyalarının kentsel mekanlarda yer almasının yanı sıra nitelikli şehir mobilyalarını daha özgün düzenlerle var olması

kentliye daha özgün yaşam olasılıkları sunarak, kentsel yaşam kalitesini geliştirmekte ve yansıtmaktadır.

- Şehir mobilyaları çevreyle etkileşim içindedir. Yer aldıkları kentsel mekanları ve dolayısıyla da peyzajlarını da etkilerler. Bundan dolayı kentin ve kentsel mekanın kimliğine uygun tasarımlar seçilmelidir. Seçilen tasarımlar çevreyle uyum içinde olabileceği gibi amaca göre tam tersi yapıda da olabilirler.
- Şehir mobilyaları kentsel mekanların içeriğini oluşturur. Bu anlamda sadece kullanıma değil, kentliye yaşam sevinci veren; yerel ve ülkesel aidiyet duygusunu geliştiren; yerel, coğrafi, kültürel, sosyal ve etnografik yeni yapılanmalar oluşturularak kentsel mekanlara yeni anlamlar kazandırır.
- Her kentin, kentteki her bölgenin insanlar için belli anlamları vardır. Bu anlamlar zamanla kentin ve bölgenin kimlik imajına dönüşür. Kent kimliği imajını oluşturan öğelerden şehir mobilyaları, kimi zaman bu kimliklerin imajlarını doğrudan oluştururken kimi zamanda bu imajları destekler. Dolayısıyla kent kimliğinin göstergelerindedir.
- Şehir mobilyalarının özgün çözümleri, mekan oluşturma biçimleri, kullanıcıya korunmuşluk, bir bölge, gruba dahil olma; aidiyet duygusunu geliştirir, destekler ve kentte yaşıyor olma yani kentlilik bilincini oluşturur.
- Doğrudan şehir mobilyası olarak kullanılan ya da kent içinde sergilenen kimi etnografik, kültürel ve sosyal yönlerini öne çıkarır. Kentlinin bu değerleri hissetmesini, yaşamasını sağlar.
- Sanatsal etnografik değeri olan veya iletişim yönü ağır basan kent donatıları göndermeler yaparak kentlinin moral değerlerini etkiler. Bunun yanı sıra şehir mobilyalarının nitelikleri, konumlandırılmaları ve oluşturdukları çevre de kentlinin moral değerlerini etkilemektedir.
- Kentsel mekanlarla birlikte, kentsel mekanlarda yer alan şehir mobilyaları zamanla simgeleşerek kentin anlamını temsil edip, kentin anlamsal simgesel boyutunu oluşturur. Başlangıçta yalnızca kullanım işlevi

düşünülerek yerleştirilmiş olan, kimi şehir mobilyaları zamanla toplum içinde belli anlamlarında konusu haline gelerek belli bir simgesel işlev de yüklenmiş olurlar. Yani toplum bu nesnelere belirli anlamlar yükler.

- Şehir mobilyaları taşıt ve yaya dolaşımını yönlendirir ve disiplin altına alır. Dolaşım, alışveriş, dinlenme vb. alanları kent öğeleri, şehir mobilyaları oluşturur. Bu alanlar, kent öğelerinin düzeninden dolayı birbirinden ayrılırlar. Yani şehir mobilyaları kentsel işlevleri oluşturur ve kentsel işlevlere katkıda bulunur.
- Kentin yaşanabilir bir çevre olabilmesi için; şehir mobilyalarından, kentteki yaşamını kolaylaştıracak gereksinimlerini karşılayan kullanıcılarla kentin arasında arakesiti oluşturan üründür.
- Şehir mobilyaları kentlinin beğenisini yansıtır.

KAYNAKÇA

1. Asatekin, M., "Endüstri Tasarımında Ürün-Kullanıcı İlişkileri", ODTÜ Ankara, 1997.
2. Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu.
3. B.Erkmen, "Şehir Kimliği Üzerine Bazı Düşünceler", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1986.
4. Bayazıt, N., "Endüstri Ürünlerinde ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş", Literatür Yayıncılık, İstanbul, Ekim 1994.
5. Baymur, F., "Genel Psikoloji", İnkılâp ve Aka Basımevi, İstanbul, 1973.
6. Bayrakçı, O., "Kent Mobilyalarının Kentsel Anlamlara, Kent Kimliğine ve Kentsel İşlevlere Katkıları", Bildiri, İstın Kent Mobilyaları Sempozyumu, 1999.
7. Betil, T., "Kent, İnsan ve Görsel İletişim", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985.
8. Clarke, R.V.G.- P. Mayhew, "Designing out Crime, Home office Research Unit", Her Majesty's Stationary Office, 1980.
9. Çubuk, M. – Yüksel, G. – Karabey, H., "Yapılanmamış Kentsel-Kamusal Dış Mekanlar", Yapı dergisi, Sayı 30, 1978.
10. Çubuk, M. "Şehircilik, Planlama ve Fiziksel Çevre Düzenlemede Temel Yaklaşımlar", Tasarım İlkeleri – Şehircilik Ders Notları.
11. Çubuk, M., "Kamu Mekanları ve Kentsel Tasarım" , Bildiri, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1989.
12. Demirseven, Ş., "Kent formunu oluşturan faktörler üzerine bir araştırma", Yüksek Lisans tezi, 1990.
13. Doğan, N., "Tasarımda İnsan Etmenleri, Kültürel Özellikler", İstanbul, 1984.

14. Erhan, İ., "Tasarımda Temel İlkeler ve Amacın Belirlenmesi", İstanbul, 1983.
15. Erim, A., "Kentsel Çevrede Mobilya", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985.
16. Ertürk, Z., "Kullanma Konforu Açısından Boyutsal Gereksinmelerin Saptanması İçin Bir Yöntem", İTÜ Doktora Tezi, İstanbul, 1977.
17. Genç, A. – Sipahioğlu, A., "Görsel Algılama", Sergi Yayınevi, İzmir, 1990.
18. Göçer, O., "Şehir Mobilyaları Üzerine", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985.
19. Kuban, D., "Kent Estetiği ve Kent Döşemesi", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985.
20. Kurtuluş, H., "Endüstri Ürünleri Tasarımında Tasarımı Belirleyici Bir Kriter Olarak Eskime Faktörleri", MSÜ Yüksek Lisans Tezi, 1992.
21. Küçükerman, Ö., "Kent Ögelerine Endüstri Ürünü Olarak Bir Bakış", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985.
22. Küçükerman, Ö., "Şehir mobilyaları Otorite'yi sağlar", Çağdaş Şehir dergisi, İstanbul, Ekim 1986.
23. Mc Kenzie, Dorothy, "Green Design, Design For the Environment".
24. MSÜ, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, Eskiz Sınavı, 2003.
25. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ferit Devellioğlu, Aydın Kitapevi yay., Ankara, 2002.
26. Örnek, A., "Beyazıt ve Eminönü meydanları", Lisans bitirme tezi, 1995-96.
27. Özaydın, G. – Erbil, D., – Ulusay, B., "Kamu Mekanları Tasarımının Tamamlayıcısı olarak Bildirişim Öğeleri", Bildiri, Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1989.
28. Papanek, Victor, "Design For the Real World".

29. Pekmezci, A., "Bina tasarımında açık mekanların etkisi ve bir model araştırması", Yüksek Lisans tezi, 1990.
30. Seyrek, H., "Kent Mobilyası Tasarımında Sorunlarımız ve Sorumluluklarımız, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul - MSÜ, 1986.
31. Spor, Y., "Kent Mobilyalarının Toplum Psikolojisine Etkileri", Bildiri, Şehir Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1985.
32. Toffler, A., "Gelecek Korkusu", Altınkitaplar, 1981.
33. Toka, C., "İnsan- Araç Bağıntısında Ergonomik Tasarım İlkeleri", İ.D.G.S.A, Yeterlik Tezi, Yayın No.:73 , İstanbul, 1978.
34. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, İsmet Zeki Eyuboğlu, Sosyal yayınlar, İstanbul, 1995.
35. Türkçe Sözlük Türk Dil Kurumu- Ankara, 1998.
36. Türkçe Sözlük, Ali Püsküllüoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.
37. Türkoğlu, G.G., "Design for Preventing Vandalism on Street Furniture", ODTÜ Yüksek Lisans tezi, 1990.
38. Ward, C., Vandalism, Architectural Press, 1973.
39. Yıldırım, A., Kamusal Alanlarda Vandalizim, KTÜ Fen Bilimleri Ens. Peyzaj Mim., 2000.